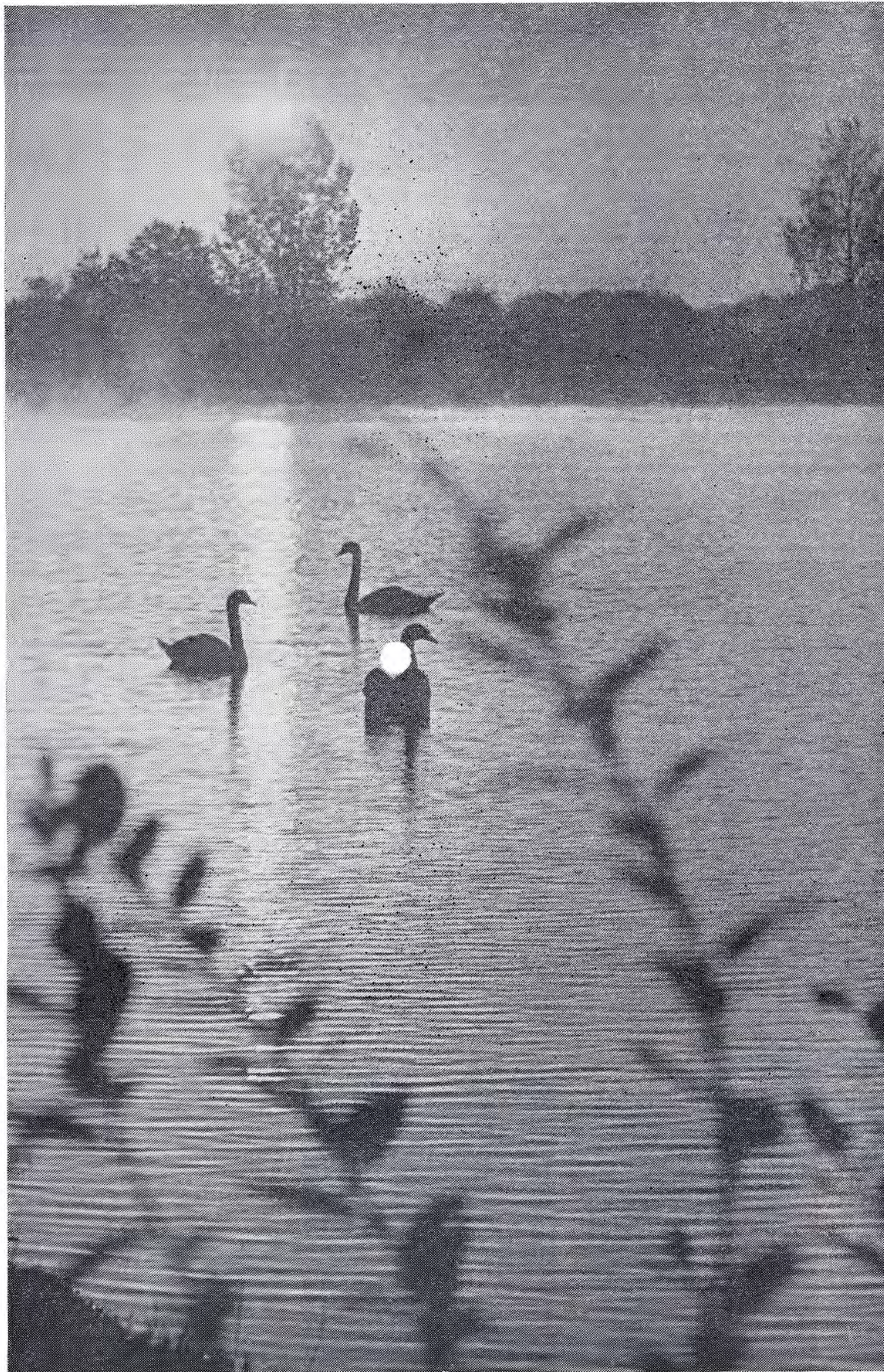
Голас Радзімы

№ 35 (2125)
31 жніўня 1989 г.

ГАЗЕТА БЕЛАРУСКАГА ТАВАРЫСТВА ПА КУЛЬТУРНЫХ СУВЯЗЯХ З СУАЙЧЫННІКАМІ ЗА РУБЯЖОМ
(БЕЛАРУСКАЕ ТАВАРЫСТВА «РАДЗІМА»)

Выдаецца з 1955 г.
Цана 4 кап.

Ціхая раніца.

Фота М. АМЕЛЬЧАНКІ.

З АФІЦЫЙНЫХ ПАВЕДАМЛЕННЯЎ

РЭАБІЛІТАЦЫЯ

На чарговым пасяджэнні Бюро ЦК КПБ як адно з важных пытанняў былі разгледжаны і прапановы камісіі Бюро ЦК Кампартыі Беларусі па дадатковаму вывучэнню матэрыялаў, звязаных з рэпрэсіямі, што мелі месца ў перыяд 30—40-х і пачатку 50-х гадоў, і Камісіі Партыйнага Кантролю пры ЦК КПБ аб партыйнасці некаторых асоб, неабгрунтавана выключаных з партыі і прыцягнутых да крымінальнай адказнасці па палітычных матывах, а затым рэабілітаваных у судовых адносінах. Рашэннем Бюро ЦК КПБ адноўлены (пасмяротна) у КПСС з моманту ўступлення ў партыю:

Богдах Мечыслаў Адамавіч—былы сакратар аддзела працоўных калоній НКУС БССР;

Бычкоўскі Антон Антонавіч—былы сакратар Мазырскага акругкома ЛКСМБ;

Варшаўскі Станіслаў Юльянавіч—былы загадчык фінансавага аддзела Мазырскага акрвыканкома;

Вільчынскі Эдуард Віктаравіч—былы дырэктар саўгаса «Бярэзіна» Бярэзінскага раёна;

Жаромскі Часлаў Купрыянавіч—былы загадчык райсабеса Мінскага райвыканкома;

Жызнеўскі Міхаіл Осіпавіч—былы сакратар Лагойскага райкома ЛКСМБ;

Машко Сцяпан Осіпавіч—былы старшыня калгаса «Дабраволец» Мінскага раёна;

Рудзінскі Яўген Мікалаевіч—былы старшыня Дзяржынскага райвыканкома;

Трацяк Васіль Сцяпанавіч—былы машыніст станцыі Негарэлае Беларускай чыгункі.

Пацверджана (пасмяротна) членства ў КПСС з моманту ўступлення ў партыю Медзенюка Юлія Уладзіміравіча—былога намесніка дырэктара трэста «Белмаслакрухмал», а таксама знаходжанне кандыдатам у члены партыі з кастрычніка 1931 года Брусевіча Максіма Тарасавіча—былога супрацоўніка Дзяржплана БССР.

БАРАЦЬБА З ПРЫПІСКАМІ

На пасяджэнні Прэзідыума Савета Міністраў рэспублікі абмеркавана пытанне аб стане работы ў міністэрствах і ведамствах, выканкомах Саветаў народных дэпутатаў, аб'яднаннях, на прадпрыемствах і ў арганізацыях па барацьбе з прыпіскамі і ашуканствам.

Адзначалася, што, нягледзячы на прымаемыя меры, міністэрствы і ведамствы, выканкомы Саветаў народных дэпутатаў не дабіліся выкаранення фактаў ашуканства і прыпісак. Сур'ёзную заклапочанасць выклікае становішча спраў з праўдзівасцю справаздачных даных у капітальным будаўніцтве, дзе толькі ў першым паўгоддзі гэтага года выяўлена завышэнне аб'ёмаў будаўніча-мантажных работ на 2,5 мільёна рублёў.

Факты прыпісак выяўлены таксама на 451 прадпрыемстве і ў арганізацыях Дзяржаграпрома, Мінжылкамгаса, Мінмясапрома БССР, Белкаапсаюза.

Міністэрствам і ведамствам рэспублікі, аблвыканкомам, Мінскаму гарвыканкому даручана разгледзець кожны дапушчаны факт прыпісак і ашуканства, даць ім прынцыповую ацэнку, а вінаватых прыцягнуць да строгай адказнасці.

СУМЕСНАЕ ПРАДПРЫЕМСТВА

МЯСА З «АКЦЭНТАМ»

Пакет дагавораў аб стварэнні першага ў Беларусі сумеснага прадпрыемства ў сферы Аграпрома падпісалі прадстаўнікі гандлёвага таварыства «Акцэнт» з ФРГ і агракамбіната «Маладзечанскі».

Некалькі заходнегерманскіх фірм праз пасрэдніцтва «Акцэнта» пастаўляць у Беларусь спецыяльнае абсталяванне і перададуць свае тэхналогіі перапрацоўкі мяса. На новым камбінаце, які пачне дзейнічаць пад наглядам спецыялістаў ФРГ ужо інтэнсіўна будуецца ў вёсцы Хожава пад Маладзечнам, будзе наладжаны выраб розных прадуктаў. Упершыню свініна і ялавічына стануць сартаванца на розныя катэгорыі: для супу, адбіўных, катлет... Нарэшце стане магчымай рэалізацыя прынцыпу: чым лепшае мяса, тым вышэйшая цана. Прыгожая, зручная ўпакоўка надасць прадуктам прывабны выгляд.

На першым часе на новым прадпрыемстве, дзе ўжо ў верасні пачне ўстанаўлівацца абсталяванне, плануецца перапрацоўваць каля дзесяці тон мяса ў змену. Прадугледжана, што ў далейшым яно можа перайсці на двух- і трохзменную работу. Фірмы ФРГ прапанавалі расшырыць супрацоўніцтва, выказаўшы гатоўнасць пабудаваць непадалёку ад камбіната цэнтр па трансплантацыі эмбрыёнаў. Гэта дасць магчымасць палепшыць селекцыю, разводзіць асабліва каштоўныя мясныя пароды жывёлы.

РЭКАНСТРУКЦЫЯ

«МІНСК» ПРЫМЯРАЕ АБНОЎКУ

Толькі польская мова чуецца ў гэтыя дні на паверхах гасцініцы «Мінск». Але пасяліліся тут не турысты з брацкай краіны, а будаўнікі добра вядомай у Еўропе фірмы «Будзімекс». Яны рэстаўрыруюць адзін з самых папулярных у горадзе атэляў.

Перш чым пачаць работу, дызайнеры фірмы, вывучыўшы планіроўку паверхаў, пакояў, прапанавалі арыгінальнае іх афармленне. Прыемна выглядаюць падвясныя алюмініевыя столі, убудаваная мэбля, зробленая па спецыяльнаму праекту, прыгожыя шпалеры, сантэхніка, выраблена па ліцэнзіях аўстрыйскай фірмы. Няма тут традыцыйнага верхнягa асвятлення, якое, на думку рэстаўратараў, зжывае сябе. Узамен прапанаваны насценныя і пераносныя свяцільнікі.

Многа гадоў рэканструкцыю гасцініцы адкладвалі: не хапала сродкаў, не было падрадчыка. Яго ўдалося знайсці з дапамогай заводаў аўтамабільнага, трактарнага, халадзільнікаў і іншых. Яны выдзелілі чатыры мільёны валюты ў пераводных рублях, а ўзамен атрымалі права браніраваць частку нумароў.

Работы ў першым корпусе, на выкананне якіх звычайна адводзіцца 3,5 года, польскія майстры ўзяліся выканаць за 14 месяцаў. А за тры з палавінай гады яны маюць намер абнавіць усе тры карпусы.

МАСТАЦТВА

ГАСТРОЛІ БЕЛАРУСКАГА БАЛЕТА

Прадстаўленнем у Лондане ў Вялікабрытаніі пачынаюцца гастролі беларускага балета. Нашы артысты пакажуць такія пастаноўкі, як «Сільфіда», «Кармэн-сюіта», «Балеро», дывертысмент з балета «Шчаўкунок», а таксама балет «Спартак».

Пачатку гастроляў беларускага балета тут чакалі з вялікім нецярпеннем, таму што ён па праву карыстаецца вялікім аўтарытэтам. Крытыкі адзначаюць, што ва ўсіх замежных краінах, дзе пабывалі артысты, ім нязменна спадарожнічаў поспех. «Як гаворыць брытанцы, хто пабываў у Мінску, гэты калектыў проста нельга не паглядзець», — піша газета «Морнінг стар».

У час гастроляў беларускія майстры мастацтва наведаюць таксама Натынгем, Саутсі, прыму ўдзел у традыцыйным Эдзінбургскім фестывалі.

НОВЫЯ ТАВАРЫ

БУДУЦЬ ДАЗІМЕТРЫ

Крыху больш за магнітафонную касету, просты ў абыходжанні, надзейны ў рабоце — так характарызуюць канструктары Беларускага вытворчага аб'яднання «Экран» бытавыя дазіметры, да падрыхтоўкі доследнай партыі якіх тут прыступілі. Прыбор будзе мець лічбавую індыкацыю. З яго дапамогай можна памераць узровень гама- і бэта-выпраменьвання ў памяшканні, на глебе, вызначыць ступень забруджанасці прадуктаў харчавання. Умоўны кошт дазіметра — каля ста рублёў.

Выкананне адказнага задання Савета Міністраў рэспублікі па забеспячэнню жыхароў індывідуальнымі дазіметрамі пачалі таксама на заводзе вымяральных прыбораў у Гомелі.

АДКРЫТА БІБЛІЯТЭКА

КАБ ЧЫТАЦЬ НА ПОЛЬСКАЙ МОВЕ

Першыя наведвальнікі скарысталі паслугі Польскай публічнай бібліятэкі, якая адкрылася ў Гродне. Аснову кніжнага фонду склала літаратура, перададзеная ініцыятару яе адкрыцця — Польскаму абласному культурна-асветніцкаму таварыству імя Адама Міцкевіча—навуковымі і навучальнымі ўстановамі ПНР, аддзеламі замежнай літаратуры іншых бібліятэк горада. Акрамя твораў сучасных аўтараў, класікі, тут шырока прадстаўлены польская перыёдыка, фотаальбомы, слоўнікі, даведнікі і нават школьныя падручнікі.

Дапамогу ў афармленні памяшканняў бібліятэкі аказала польскае агенцтва друку «Інтэрпрэс», якое прыслала шматлікія фатаграфіі і каляровыя слайды з адлюстраваннем пейзажаў, гістарычных і культурных помнікаў, іншых славутасцей суседняй краіны.

Гэтая падзея—чарговы ўклад у справу ўзаемаўзбагачэння культур брацкіх народаў, важны крок, накіраваны на задавальненне духоўных патрэб грамадзян польскай нацыянальнасці, якія жывуць на Гродзеншчыне. Культурна-асветніцкае таварыства і раней дапамагала ўсім жадаючым у вывучэнні польскай мовы, гісторыі, традыцый, фальклору. Пры яго ўдзеле былі адкрыты спецыяльныя курсы, наладжаны выпуск штотыднёвай радыёпраграмы. А з новага навучальнага года Гродзенскі універсітэт пачне падрыхтоўку выкладчыкаў польскай мовы і літаратуры для школ вобласці.

ГРАМАДСКАЯ АКЦЫЯ

У ІНТАРЭСАХ УЗАЕМАРАЗУМЕННЯ

З 26 жніўня па 3 верасня ў Беларусі пройдзе другое палітычнае паломніцтва антываеннай арганізацыі «Хрысціянская служба міру» з ФРГ. У заяве гэтай замежнай арганізацыі, перададзенай для друку, у прыватнасці, гаворыцца:

«Семдзесят мужчын і жанчын будуць удзельнічаць у палітычным паломніцтве ў Беларусь. Яны наведаюць Брэст, Мінск і мемарыяльны комплекс «Хатынь», які захоўвае памяць аб шматлікіх беларускіх вёсках і іх жыхарах, спаленых і знішчаных нямецкімі войскамі. Прычынай для палітычнага паломніцтва паслужыла 50-я гадавіна пачатай фашысцкай Германіяй 1 верасня 1939 года другой сусветнай вайны.

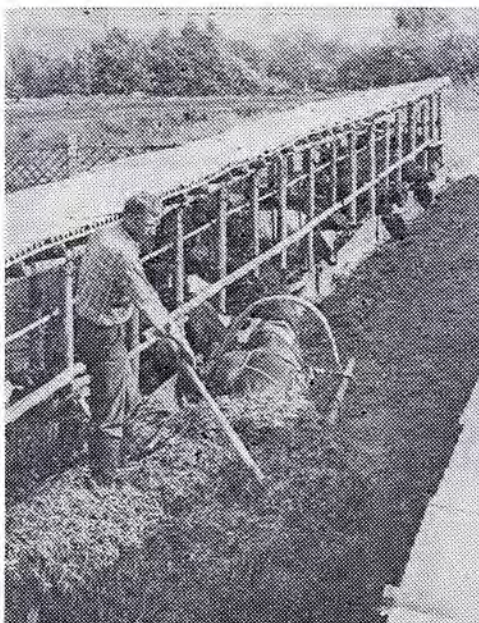
Арганізатарам акцыі выступае група па рабоце з мужчынамі пры евангелічнай царкве Германіі, якая, пачынаючы з мінулага года, праводзіць свае мерапрыемствы ў абшчынах і на міжрэгіянальным узроўні, рэалізуючы галоўным чынам на мужчынскую частку насельніцтва, пад дэвізам: «Пераадоленне межаў — памяць, прымірэнне, стварэнне». Гэты дэвіз выказвае перакананасць у тым, што погляд у мінулае, звернуты да злачынстваў, якія ўчынілі мужчыны, і іх вынікам, дапамога павярнуцца тварам у будучыню, калі мы возьмем на сябе адказнасць за гістарычнае мінулае ў імя ўзаемаразумення, давер'я і міру паміж былымі ворагамі.

Чаму праз пяцьдзесят гадоў пасля пачатку другой сусветнай вайны мы называем нашу паездку «палітычным паломніцтвам»? Паломніцтва азначае для нас зварот да гісторыі, якую мы павінны пранесці цераз гэтыя памятныя мясціны, стаўшы на шлях пераасэнсавання мінулага.

Месцы нашага паломніцтва трагічным чынам звязаны з гісторыяй і з канфліктамі сучаснасці. Гэта месцы, дзе некаторыя з нас і нашы бацькі былі салдатамі ў захопніцкай і знішчальнай вайне, месцы, якія мы сёння наведваем як паломнікі і як запрошаныя госці.

Мы гэта робім з поўным усведамленнем гістарычнай адказнасці, якая не дазваляе нам забыць учыненыя злачынствы, прад'яўляць нейкія рахункі і прыніжаць трагізм учыненага. Мы прыйдзем як паломнікі, каб паглядзець сваімі вачамі на гістарычную віну, на перажытыя ў мінулым пакуты. Мы пройдзем па месцах баявых дзеянняў, сустрэнемся з людзьмі, якія пацярпелі ад вайны, і гэта дапамажа нам зразумець вынікі вайны для савецкага і для нашага народаў».

КАЛГАС СТАЎ КААПЕРАТЫВАМ

Калгас «Дружба» — адзін з лепшых ва Ушацкім раёне. Тым не менш па прапанове савета працоўнага калектыву тут вырашылі адмовіцца ад звыклага механізма гаспадарання. Стварылі 32 кааператывы: тры — у раслінаводстве, 15 — у жывёлагадоўлі, астатнія — у сферы абслугоўвання. Утвораны ўласны ўнутрыгаспадарчы кааператыўны банк, старшынёй якога адначасова з'яўляецца старшыня калгаса Уладзімір Крывапушчанка. Калгас-кааператыў «Дружба» набірае сілы. Толькі за мінулы год яго чысты прыбытак склаў каля мільёна рублёў, а сярэднемесячная зарплата кааператараў дасягнула амаль 500 рублёў.

НА ЗДЫМКАХ: Віктар БОНДАРАЎ узначальвае кааператыў па адкорму буйной рагатай жывёлы; члены кааператыва па дарошчванню маладняку Тамара, Анатоль Мікалаевіч, Таццяна і Ганна ГУЛЕВІЧЫ, Сяргей ШАМУК; старшыня разліковабанкаўскага цэнтра, старшыня калгаса У. КРЫВАПУШЧАНКА, галоўны эканаміст Наталля ІВАНОВА і эканаміст Галіна ХАРКЕВІЧ падводзяць вынікі работы кааператыва.

З ВУЧЭННЯ ВОЙСК БВА

Завяршылася вайсковае вучэнне на тэрыторыі Беларускай ССР. У ходзе яго адпрацоўваліся пытанні кіравання і ўзаемадзеяння, удасканалення палявой вывучкі войск.

Згодна з ацэнкай кіраўніцтва вучэннем, яно прайшло павучальна, паказала ўзросшы ўзровень палявой вывучкі войск. Мэты, пастаўленыя на вучэнні, дасягнуты. Войскі, якія прымалі ў ім удзел, вяртаюцца ў месцы пастаяннай дыслакацыі.

На вучэнні прысутнічалі назіральнікі ад шэрагу дзяржаў-удзельніц Нарады па бяспецы і супрацоўніцтву ў Еўропе.

ХОЧАШ МІРУ— РЫХТУЙСЯ... ДА ЯГО

На гэты раз перакладчыкам амаль не было чаго рабіць. Замежныя генералы і палкоўнікі, якія зноў прыехалі на вучэнні войск Чырванасцяжнай Беларускай ваеннай акругі, прыкметна дасканалілі свае веды па рускай мове. Зрэшты, ім — спецыялістам па Савецкай Арміі — мову трэба ведаць дасканала. 45 назіральнікаў з 28 дзяржаў прысутнічалі на сёлетніх вучэннях. Такое мноства высокіх чыноў розных армій ужо не дзіва для беларускіх журналістаў, і яны храбра атакуюць заходніх і савецкіх генералаў:

— На мове ваенных вы — «верагодныя праціўнікі»..

— Ні ў якім разе,—адказвае брыгадны генерал Патрык Вігла, ваенны аташэ пры пасольстве Французскай рэспублікі ў СССР.— Мы не праціўнікі, мы — калегі. І я займаюся тым жа, чым і вашы ваенныя, калі прысутнічаюць у якасці назіральнікаў на вучэннях у нашых краінах.

У адпаведнасці з дакументам Стакгольмскай канферэнцыі, кожная дзяржава, якая праводзіць манеўры, абавязана запрашаць на іх замежных назіральнікаў. У ваеннай гульні ў кожнага назіральніка свая роля. Адзін, скажам, сочыць за дзеяннямі танкавых войск «паўднёвых», другі — за артылерыяй «паўночных», трэцяга цікавіць авіяцыя.

Задача генерала Вігла, напрыклад,— вывучыць тактыку абароны дэсантнікаў.

— Калі вы вернецеся ў Францыю, пра што вы даложыце свайму камандаванню?

— Пра тое, што вывучка савецкіх салдат стала вышэйшай. Я б паставіў ім «пяцёрку».

Аднак не толькі іншаземцам задавалі журналісты каверзныя пытанні:

— Колькі будуць каштаваць гэтыя вучэнні?

— Ды ўжо ж больш, чым генеральская зарплата,— жартуе генерал-лейтэнант Пётр Лядзяеў.— А ў нашых вучэннях прымае ўдзел не адзін танкавы полк, ды яшчэ авіяцыя, верталёты. Вядома, усё гэта абыходзіцца ў капеечку, вось чаму цяпер робяцца захады для скарачэння расходаў на ваенныя патрэбы.

— Узаемнае скарачэнне войск — справа вельмі выгадная,— лічыць брыгадны генерал Патрык Вігла.— Наша краіна аб'явіла, што на будучы год мы скароцім 10 армейскіх часцей. Вядома, гэта не так многа, але ж Францыя невялікая, і такое скарачэнне дапаможа многім французам больш упэўнена стаяць на нагах. У час леташніх вучэнняў,— працягвае генерал Вігла,— нам, назіральнікам, паказалі Хатынь. На гэты раз мы зноў ездзілі туды. Я думаю, гэта нядрэнная думка — напомніць ваенным аб выніках, якія пакідае вайна. У рэшце рэшт мы, ваенныя, будзем першымі ахвярамі вайны. «Хочаш міру — рыхтуйся да вайны» — гэтая формула ў нашы дні відавочна ўстарэла.

Патрык Вігла служыць у арміі 35 гадоў. У яго дарослы сын і дзве маленькія дачкі. «Я не хачу,— гаворыць французскі генерал,— каб мае дзеці зведалі на сабе жахі вайны. І таму лічу за лепшае сустракацца з вашымі ваеннымі ў час вучэнняў, а не на полі бою».

Хацелася б спадзявацца, што і генерал Вігла, якому не спадабалася слова «праціўнік», і амерыканскі генерал Тылелі, і іх калега з Вялікабрытаніі генерал Файф... Хацелася б думаць, што ўсе яны, хто назіраў за ходам вучэнняў, ніколі не скарыстаюць на справе навыкі, набытыя ў ваенных гульнях. Бо калі хочаш міру — рыхтуйся... да яго.

Дзмітрый ФІЛІМОНАЎ.

НА ЗДЫМКУ: ідзе вайсковае вучэнне Беларускай ваеннай акругі.

Фота А. ТАЛОЧКІ.

МІЖРЭГІЯНАЛЬНАЯ ДЭПУТАЦКАЯ ГРУПА

АПАЗІЦЫЯ? ТАК, АПАЗІЦЫЯ АПАРАТУ

У канцы ліпеня ў Маскоўскім доме кіно прайшла двухдзённая канферэнцыя міжрэгіянальнай групы народных дэпутатаў СССР. Быў выбраны Каардынацыйны савет з 25 чалавек на чале з пяццю сустаршынямі — Юрыем Афанасьевым, Барысам Ельцыным, Віктарам Пальмам, Гаўрыілам Паповым і Андрэем Сахаравым. Пра мэты групы расказвае член гэтага савета дэпутат **Міхаіл ПАЛТАРАНІН.**

— Пакуль нас каля 400 чалавек — дэпутаты з усіх рэспублік, акрамя Туркменіі. Дарэмна быў кінуты папрок, быццам для заявы аб стварэнні групы (на сесіі Вярхоўнага Савета яе зачытаў Барыс Ельцын) мы выбралі «гарачы момант»: забастоўкі шахцёраў, міжнацыянальныя сутыкненні ў Закаўказзі.

Менавіта тады многія «перыферыйныя» дэпутаты канчаткова зразумелі, што апарат спрабуе маніпуліраваць з'ездам і што прыйшоў час у імя дэмакратыі аб'яднацца з намі, маскоўскімі радыкаламі. Перад апошнім днём з'езда мы дапазна сачынялі «маніфест» міжрэгіянальнай групы, падпісалі яго больш за сто пяцьдзесят чалавек, і раніцай мы падалі заяўку ў прэзідыум з просьбай даць слова, каб апублікаваць дакумент. Але ў сярэдзіне дня мяне падазваў да сябе Міхаіл Гарбачоў і важкімі аргументамі пераканаў пачакаць з гэтай заявай. На самай справе, гарэлі ў крывавых пажарах дамы Ферганы, згусцілася напружанасць у іншых рэгіёнах. Адклалі мы тады і арганізацыйнае афармленне групы.

Цяпер яно адбылося. У склад Каардынацыйнага савета ўвайшлі такія папулярныя дэпутаты, як Еўдакія Гаер з Далёкага Усходу, масквіч Тэльман Гдлян, свердлаўчанін Уладзімір Волкаў, Аляксандр Абаленскі з Мурманскай вобласці, ленінградзец Анатоль Сабчак, акадэмік Уладзімір Ціханаў і ўкраінская журналістка Ала Ярашынская. На канферэнцыі былі выпрацаваны праграмы практычнай дзейнасці групы і пакет альтэрнатыўных законапраектаў для абмеркавання Вярхоўным Саветам.

У гісторыі Савецкага Саюза яшчэ не было падобных дэпутацкіх аб'яднанняў — напэўна, таму адносіны да групы ў «вярхах» крыху насцярожаныя. Падхалімы нашэптваюць лідэрам нашай краіны: справа, маўляў, тут нячыстая. Не інакш як ствараецца ядро будучай апазіцыйнай партыі ці фарміруецца ценевы Вярхоўны Савет. (Хаця ведаюць, што ў складзе групы 90 членаў Вярхоўнага Савета, члены яго камісій і камітэтаў, што статус групы прызнае Міхаіл Гарбачоў).

Куды мы клічам — ці не да расколу дэпутацкага корпуса, які налічвае 2 250 чалавек? Бо менавіта так прадстаўляюць нашы намаганні прыхільнікі паказной маналітнасці, што разбурае грамадства. Не, мы супраць расколаў, але мы за дэмакратычную парламенцкую практыку, калі дэпутаты — не пешкі ў гульні, а важкія палітычныя фігуры з законным правам ствараць унутры корпуса групы па палітычных, эканамічных, жыццёвых інтарэсах.

Ёсць у міжрэгіянальнай групе сяляне, рабочыя, ёсць урачы, інжынеры, пісьменнікі і вучоныя. На якой яны аб'ядналіся платформе? Адказ на гэта даецца ў першым нумары газеты «Народный депутат», выпушчаный групай да адкрыцця канферэнцыі. Вось што ў ёй гаворыцца: «Узровень жыцця народа працягвае катастрафічна падаць. Як апрануць, абуць, накарміць краіну? Ёсць розныя шляхі дасягнення гэтых мэт. Нам патрэбен самы кароткі і самы эфектыўны. Большасць з'езда па ім не пайшла. Рашэнне надзённых праблем адкладзена на няпэўны тэрмін. Гэта прывяла да забастовак, абвастрэння міжнацыянальных адносін, сацыяльнай напружанасці. Міжрэгіянальная група народных дэпутатаў СССР ставіць перад сабой задачу аб'яднання ўсіх здаровых сіл для вываду краіны з крызісу». Выйсце міжрэгіянальная група бачыць у радыкалізацыі перабудовы.

Сярод самых неадкладных мер удзельнікі двухдзённых дыскусій назвалі перадачу ўсёй улады народу, а зямлі і сродкаў вытворчасці — працоўным. А якія ў групы адносіны да нацыянальных пытанняў? Анкетнае апытанне паказала, што 83 працэнты яе членаў выступаюць за палітычнае і эканамічнае самавызначэнне саюзных рэспублік.

У бюракратычных салонах Масквы хочуць прадставіць канферэнцыю як спробу «няўрымслівага» Ельцына афіцыйна зацвердзіць сябе аднаасобным лідэрам групы. Сведчу, што гэта не так. Напярэдадні канферэнцыі мы, члены аргбюро, да паўночы абмяркоўвалі ў гасцініцы «Масква» пытанне аб старшыні. Большасць называла кандыдатуру Барыса Ельцына. Але менавіта ён прапанаваў адысці ад адзінаначалля і прыняць форму сустаршынства.

А на канферэнцыі быў такі эпізод, па-мойму, не заўважаны залай. Ледзь пачаліся выступленні, як пад Ельцыным у першым радзе бясшумна абвалілася сядзенне крэсла. Я сядзеў побач і жартам сказаў, што гэта знак крушэння ў краіне ідэалогіі асабістай улады. Як бы там ні было, а група зрабіла выбар: кіраванне павінна быць калегіяльным.

Мы пакуль толькі пачынаем сваю няпростую работу. Карысную, як нам здаецца, справу даводзіцца цягнуць праз строй недавер'я, адплёўваючыся ад ярлыкоў. Што ж, новае ніколі не ўваходзіла ў нашу палітыку, як гарачы нож у масла. Адпраўляючыся цяпер па акругах да выбаршчыкаў, дэпутаты бяруць з сабой праграмныя дакументы, выпрацаваныя канферэнцыяй. Ці прывабяць нашы ідэі людзей — пакажа час.

Не пазнаць цяпер жыхарам Валожына зарослы раней бур'яном яр. Па заказу гарадскіх улад і па ініцыятыве студэнтаў Беларускага політэхнічнага інстытута, якія прапанавалі свой праект, ідзе забудова і разбіўка паркавага ансамбля.

Ужо трэці працоўны семестр праводзіць у Валожыне студэнцкі будаўнічы атрад БПІ «Дойліды». На добраўпарадкаванай тэрыторыі парку цяпер працуе дзіцячае кафэ, цір, летняя эстрада, казачны гарадок для гульняў. Акуратна разбітыя, прыгожыя алеі студэнты «засялілі» выразанымі з дрэва фантастычнымі фігурамі птушак і звяроў. У сёлетні працоўны семестр яны плануюць закончыць тут усе работы. Але ўжо сёння гарадскі парк стаў любімым месцам адпачынку і дзяцей, і іх бацькоў. А малых сюды прыводзяць цэлымі групамі з дзіцячага сада.

НА ЗДЫМКАХ: заўсёды мнагалюдна ў дзіцячым гарадку; разныя фігуркі казачных персанажаў для парку рыхтуюць вучні Мінскага мастацкага вучылішча імя А. Глебава чацвёртакурснікі Валянцін ЖУРОЎСКІ і Уладзімір МАЛАШКА.

Фота Ю. ПАЎЛАВА.

ГІСТОРЫЯ БЕЗ ІДЭАЛІЗАЦЫІ

КАНЕЦ ВЕКАВОЙ МЯЖЫ

ПЯЦІДЗЕСЯЦІГОДДЗЕ ўз'яднання Заходняй Беларусі з БССР не толькі спрыяльная магчымасць аддаць даніну памяці і павагі рэвалюцыйным змагарам, але і прычына азірнуцца на пройдзены шлях, сказаць шчыра пра тое, што было пасля 17 верасня 1939 года.

Аграрныя працэсы ў вызваленых раёнах Заходняй Беларусі насілі пераўтваральны характар. Звыш трох з палавінай тысяч (толькі адзін працэнт) памешчыкаў Навагрудскага, Палескага, Ваўкавыскага, Гродзенскага, Беластоцкага і іншых ваяводстваў валодалі больш як чатырма мільёнамі гектараў зямлі. Зямельныя надзелы кожнага з іх складалі, прыкладна, сто гектараў. А паны Радзівілы, Патоцкія, Сапегі, Тышкевічы і іншыя мелі дзесяткі тысяч гектараў зямель. Ім належалі таксама і лясы, карыстацца якімі без панскага дазволу селянін не меў права. Сялянам жа, якія ў Заходняй Беларусі складалі больш васьмідзесяці працэнтаў усяго насельніцтва, належала толькі трэцяя частка зямлі, і размяркоўвалася яна сярод трохсот сямідзесяці тысяч бедняцка-серадняцкіх гаспадарак, на кожную з якіх прыпадала ад аднаго да сямі гектараў. Большасць ледзь зводзілі канцы з канцамі. Многія сяляне не мелі зямлі наогул.

Яшчэ горш было з цяглавой сілай. Зразумела, што ў такіх варунках абрабаваныя сялянскія гаспадаркі разбураліся, а сяляне вымушаны былі ісці ў парабкі, якіх налічвалася каля 90 тысяч.

Захоўваўся і ўмацоўваўся ганебны перажытак, калі кожны селянін павінен быў дарма адпрацаваць на пана звыш ста дзён у год. Былі і іншыя перажыткі прыгонніцтва.

Галеча, невуцтва таксама з'яўляліся пастаяннымі спадарожнікамі селяніна Заходняй Беларусі. Вось чаму з надзеяй паглядаў ён на ўсход, адкуль чакаў збавення ад спрадвечных пакут. Ведалі многія, што там, у Савецкай Беларусі, ладзілася новае жыццё. Не было ні хцівых паноў, ні празмерных падаткаў. Узводзіліся новыя заводы, электрастанцыі, адраджалася родная мова і культура.

Ад камуністаў Заходняй Беларусі селянін ведаў пра калгасы і саўгасы, машынна-трактарныя станцыі, калектыўную працу. Прыход Чырвонай Арміі быў доўгачаканым святам, мо, таму яе сустракалі са слязамі на вачах, хлебам-соллю. Разам з арміяй прыйшлі і добрыя перамены. Больш мільёна гектараў былых панскіх зямель атрымалі сяляне ў бясплатнае карыстанне. Акрамя таго, ім выдзелілі чатырнаццаць тысяч коней, звыш трыццаці тысяч кароў, каля ста тысяч свіней і авечак.

Вясной 1940 года напярэдадні сяўбы ў вёскі заходніх абласцей Беларусі было завезена звыш дзвюх тысяч плугоў, тысячы сеялак, культыватараў, сенакасілак. Адначасова з узмацненнем сялянскіх гаспадарак сярод найбольш палітычна свядомых вяскоўцаў пачаўся рух за сумесную апрацоўку зямлі, калектыўную працу.

Аднак мы ведаем і сёння пачынаем ужо гаварыць, што пры абагульненні сялянскіх гаспадарак ва ўсходняй частцы рэспублікі часта парушаліся прынцыпы добраахвотнасці, дапускаліся перагібы, калектывізацыю, мякка кажучы, падштурхоўвалі, фарсіравалі.

У заходніх абласцях Беларусі на першым этапе калектывізацыя распачалася на добраахвотнай аснове. У 1939—1940 гадах пытанне аб ёй як аб дзяржаўнай палітыцы не ставілася. Падрыхтоўваліся ўмовы да яе паступовага ажыццяўлення. Гэта адпавядала ленінскім планам, нацэленым на шырокае кааперыраванне раздробленай сельскай гаспадаркі.

Сялянства ж было не супраць сумеснага гаспадарання. Дарэчы, яшчэ задоўга да рэвалюцыі многія работы вяскоўцы рабілі сумесна, талакой, ведалі пра яе перавагі.

У вызваленай Заходняй Беларусі на добраахвотнай аснове абагульнялася зямля, рабочая жывёла, насенне, вытворчыя будынкі, прадпрыемствы па перапрацоўцы сельскагаспадарчай сыравіны. У адрозненне ад усходніх абласцей самыя простыя формы вытворчага кааперавання тут не атрымалі развіцця. Сялян арыентавалі на арцель.

Ужо ў 1939 годзе, амаль адразу ж пасля вызвалення Вілейшчыны, у вёсцы Хожава быў створаны першы калгас. У Баранавіцкай, Гродзенскай, Брэсцкай абласцях калгасы з'явіліся ў пачатку 1940 года. У адрозненне ад першых калгасаў усходніх абласцей яны былі больш трывалыя. Гэта быў вынік добраахвотнасці іх утварэння і дапамогі Савецка[illegible] [illegible]яржавы.

У 1940 годзе ва ўсіх раёнах ужо меліся трактары, іншая сельскагаспадарчая тэхніка. Разворваліся межы, пракладваліся першыя баразны на калгасных гонях, мянялася да лепшага [illegible]ыццё. Людзі прынялі нову[illegible] ладу. Яскравым сведчаннем гэтага з'яўляецца хаця б такі прыклад. Калі пачалася Вялікая Айчынная вайна і фашысты падыходзілі да Пінскага раёна, сяляне мясцовага калгаса ў спецыяльным бункеры схавалі свой першы трактар, каб ён не дастаўся ворагам. Пасля вызвалення раёна адкапалі яго, адрамантавалі, і ён яшчэ доўга служыў калгаснікам, перш чым стаў экспанатам краязнаўчага музея.

Задавальненне сваім новым становішчам выказала сям'я Феадзіма Грыцука з Высокаўскага раёна.

— Уласнай зямлі не мелі ні мой дзед, ні я сам,—гаварыў Феадзім Сцяпанавіч. — Усё жыццё парабкаваў у памешчыка, а калі страціў здароўе, гаспадар выгнаў мяне. Пасля вызвалення нас Чырвонай Арміяй уся сям'я ўступіла ў калгас. З вялікай радасцю працую для грамадства. Па-ўдарнаму працуюць і чатыры мае сыны.

Калгасны рух шырыўся. З дапамогай дзяржавы толькі на працягу 1940 года было арганізавана больш за сто МТС (машынна-трактарных станцый), нямала рамонтных майстэрань.

За беднякамі, якія першымі пачалі далучацца да калектыўнай працы, пайшлі і сераднякі. Усяго да пачатку Вялікай Айчыннай вайны ў заходніх абласцях Беларусі было створана больш за тысячу калгасаў, у якія аб'ядналіся амаль пяцьдзесят тысяч сялянскіх двароў. У колішніх панскіх маёнтках было створана 28 саўгасаў.

З радасцю ўспрынялі сяляне пастанову ЦК КП(б)Б і ўрада рэспублікі ад 16 лістапада 1940 года аб надзяленні іх каровамі. Для іх набыцця было выдаткавана амаль восем з палавінай мільёнаў рублёў. Становуча адбілася на дабрабыце вяскоўцаў і ўвядзенне адзіных для ўсёй БССР цэн на хлеб і хлеба-булачныя вырабы, крупы, цукар, тэкстыль, абутак, мыла і іншыя тавары.

Уся Савецкая краіна дапамагала сялянам-заходнікам стаць на ногі, далучыцца да новага жыцця, пасылаючы трактары, камбайны, накіроўваючы ў вёску спецыялістаў. Была пачата на месцы падрыхтоўка трактарыстаў, камбайнераў, аграномаў, заатэхнікаў.

Усё гэта, вядома, спрыяла росту і ўмацаванню гаспадарак. Але неўзабаве добраахвотны прынцып стварэння калгасаў пачаў падмяняцца добраахвотна - прымусовым.

Ленінскае папярэджанне аб тым, што немагчыма адразу дабіцца таго, каб сельская гаспадарка, якая дагэтуль вялася ўразброд, стала грамадскай і прыняла формы буйной, ігнаравалася.

Вясной 1940 года сакратар Пінскага райкома партыі Жулега і старшыня райвыканкома Холад пры стварэнні калгаса ў вёсцы Рудавіна парушылі прынцыпы добраахвотнасці. Яны далі загад абагульняць вілы, рыдлёўкі, вяроўкі, ланцугі замест насення, коней, іншай жывёлы. Прымус, абагульненне хатняй маёмасці выклікалі асаблівую незадаволенасць людзей. Пачаліся выхады з калгаса. З васьмідзесяці шасці двароў, што складалі калгас, больш за шэсцьдзесят пакінулі яго.

Масавыя выхады са створаных пад прымусам калгасаў мелі месца ў Сапоцкінскім, Косаўскім, Докшыцкім, Нясвіжскім, Клецкім і іншых раёнах. Сялян абурала, што да стварэння калгасаў падыходзілі без усялякай падрыхтоўкі.

Абагуленую жывёлу не было дзе ўтрымліваць, не было чым карміць, і сяляне зноў забіралі яе ў свае двары. Больш таго, пачаўся масавы забой жывёлы. Пэўна ж, тут не абыходзілася без кулацкай хлусні і розных беспадстаўных чутак, гэта быў у вялікай ступені вынік нізкай свядомасці людзей.

Імкненне партыйных, савецкіх органаў фарсіраваць калектывізацыю дыскрымінавала і тых сялян, якія хацелі гаспадарыць аднаасобна. У іх абразалі зямлю, сенажаці, абразалі сядзібы. Каб паставіць сялян-аднаасобнікаў у цяжкія, бязвыхадныя ўмовы і прымусіць уступіць у калгас, ім даводзілі завышаныя мясапастаўкі.

Скаргі сялян на такія дзеянні мясцовых улад пакідаліся вышэйшымі інстанцыямі без увагі. Так пачалі выспяваць незадаволенасць, непадпарадкаванне ўладам і нават узброеныя выступленні, падпалы грамадскай маёмасці.

Цяжкае становішча склалася ў Дунілавіцкім раёне былой Вілейскай вобласці. Першы сакратар райкома партыі Давыдоўскі (разам з другім сакратаром райкома партыі Кавалёвым і старшынёй райвыканкома Уладзімеранкам), стаўшы на шлях рэпрэсій сялян-аднаасобнікаў, прымаў асабісты ўдзел у іх арыштах, наладзіў паказальны суд над дваццаццю двума сялянамі вёскі Дубрава.

Такія прыклады, на жаль, былі і ў іншых месцах, і сведчылі яны аб тым, што партыйныя, савецкія работнікі падмянялі масава-палітычную работу сярод людзей грубым адміністраваннем, рэпрэсіямі, ігнаравалі асаблівасці палітычнай, эканамічнай і нацыянальнай абстаноўкі ў заходніх абласцях Беларусі, парушалі сацыялістычную законнасць. Гэта было не што іншае, як адступленне ад марксісцкага падыходу да дробнага сялянства. Зразумела, што прымус, ганьбаванне чалавечай годнасці штучна выклікалі ў адказ варожыя адносіны паміж калгаснікамі і працаўнікамі-аднаасобнікамі.

І ўсё ж класавая барацьба ў вёсках не набыла асаблівай вастрыні, хаця кулацкія гаспадаркі складалі тут звыш пяці працэнтаў. Кулакі, а таксама ваенныя каланісты, ці, як іх называлі, асаднікі, былі ізаляваны палітычна і эканамічна ў ходзе сацыялістычных пераўтварэнняў. Ім пакідалі столькі зямлі, колькі яны маглі апрацаваць уласнымі сіламі. Гэта былі надзвычай дзейсныя, справядлівыя меры.

Але эканамічнае абмежаванне не суправаджалася адпаведн[illegible] палітычнымі адносінамі [illegible]кулакоў і асаднікаў. У [illegible] па-ранейшаму бачылі класавых ворагаў і прымалі належныя меры. З пазіцый сённяшняга дня гэта было самавольства.

У адносінах да асаднікаў і работнік[illegible] лясной аховы без дай пр[illegible]ы органы дзяржаўнай [illegible]яспекі разгарнулі масавыя рэпрэсіі. Асноўную частку іх у канцы 1939 года выселілі за межы рэспублікі, канфіскаваўшы іх маёмасць. Але па дарозе частка іх разбеглася па лясах, узброілася і пачала помсціць Савецкай уладзе. Многія былі знішчаны, астатнія ў пачатку вайны далучыліся да гітлераўцаў.

Праўда, тут трэба дадаць, што іх было не вельмі многа, ва ўсялякім выпадку, намнога менш, чым пра гэта пісалі ў сваіх аператыўных справаздачах работнікі дзяржаўнай бяспекі, якія былі схільны ў тыповай для таго часу атмасферы падазронасці перабольшваць небяспеку і паказваць, што ў заходніх абласцях Беларусі дзейнічае шырока разгалінаваны бандытызм. У адной са сваіх рэляцый яны паведамлялі «наверх», што ў выніку ліквідацыі контррэвалюцыйных падпольных і бандыцкіх фарміраванняў забіта звыш трох і арыштавана каля 28 тысяч актыўных памагатых бандытаў і стаўленікаў фашыстаў, абясшкоджана 814 падпольных тэрарыстычных, фашысцка-нацыяналістычных арганізацый, захоплена 211 мінамётаў, 193 адзінкі супрацьтанкавай зброі, тысячы кулямётаў і аўтаматаў, 47 рацый для сувязі з замежнымі цэнтрамі. Адным словам, не хапала толькі танкаў і самалётаў.

Неаспрэчна, бандытызм і аперацыі па барацьбе з ім мелі месца. Вось толькі ці ў такіх маштабах і ці ўсё гэта былі бандыты... Што ж датычыцца зброі, дык яе налічана столькі, што добрую армію можна ўзброіць.

Відавочна, што ў кожным выпадку варожай дзейнасці ва ўсім павінен быў разабрацца закон. Але гэтага не рабілася. Партыйным, савецкім, праваахоўным органам, якія не вельмі абцяжарвалі сябе ўдумлівай работай сярод людзей, лягчэй было дзейнічаць рэпрэсіўнымі метадамі.

Гэта была не боязь патэнцыяльнага ворага, гэта была жахлівая памылка, палітыка недаверу свайму народу. Памылкі ў ажыццяўленні калектывізацыі, што былі ў дзейнасці Кампартыі Беларусі, усведамляліся, для іх выпраўлення прымаліся адпаведныя пастановы, але да канца не выконваліся.

Становішча з калектывізацыяй, формамі і метадамі яе правядзення не змянілася і пасля заканчэння Вялікай Айчыннай вайны. Не даючы людзям магчымасці паспрабаваць свае сілы ў іншых формах землекарыстання, іх у калгас заганялі прымусам. Сяляне, як маглі, супраціўляліся, не выходзілі на работу, адмаўляліся плаціць падаткі, трактарысты не выконвалі норм выпрацоўкі, людзі захоплівалі і размяркоўвалі паміж сабой абагуленыя землі. Толькі ў 1949 годзе ў калгасах рэспублікі адзначана 66 тысяч выпадкаў захопу калгасных земляў.

Стаўленік небезвядомага Берыі, кіраўнік тагачаснага Міністэрства дзяржаўнай бяспекі Беларусі Цанава, даносіў свайму маскоўскаму шэфу пра бандытызм і нацыяналізм у заходніх абласцях Беларусі, патуранні мясцовага кіраўніцтва кулацкім элементам і скрытым ворагам. Была нават зроблена спроба фальсіфікаваць рэвалюцыйную і партыйную дзейнасць Сяргея Прытыцкага, які ў той час працаваў першым сакратаром Гродзенскага абкома партыі, прыпісаць яму варожыя дзеянні. Але кіраўніцтва рэспублікі і Гродзенскай вобласці абаранілі і ўратавалі нацыянальнага героя Беларусі.

А трэба сказаць, што прыклад гэты не адзінкавы.

І ўсё ж сялянская гаспадарка заходніх абласцей развівалася, мацнела, давала хлеб, бульбу, мяса, малако. У сакавіку 1948 года пастановай Савета Міністраў БССР і ЦК КП(б)Б 27 лепшых калгасаў былі занесены на рэспубліканскую Дошку гонару. З'явіліся свае Героі Сацыялістычнай Працы, ардэнаносцы, майстры высокіх ураджаяў і надояў. Ужо дзейнічала звыш чатырох тысяч калгасаў.

Амаль паўвека аддзяляюць нас ад таго часу, калі ў раёнах былой Заходняй Беларусі прыйшоў канец векавой мяжы. Многае змянілася тут. На раздольных калгасных гонях спее багаты ўраджай. Аб'яднаныя ў калектывы людзі, аглядваючыся на пройдзены, няма чаго граху таіць, нялёгкі шлях, робяць адну агульную справу. І, не сумняваюся, думаюць яны сёння: як жа ісці далей, што трэба зрабіць, каб было ўдосталь на стале і хлеба, і мяса, ці ёсць вывераная дарога? Так, ёсць. Яе вызначыў яшчэ ў першыя гады Савецкай улады У. І. Ленін. Трэба толькі не ўспрымаць вучэнне нашых вялікіх настаўнікаў, як догму, як нешта закончанае і недатыкальнае. Бо яно ж толькі краевугольныя камяні той навукі, якую Уладзімір Ільіч Ленін наказваў нам рухаць далей, развіваць па ўсіх кірунках, калі мы не хочам адстаць ад жыцця. Трэба даць сапраўдную прастору народнай ініцыятыве ў выбары форм землекарыстання. Няхай будзе моцны калгас, эфектыўна працуе саўгас, развіваецца сялянскі двор, няхай людзі самі знойдуць меру адказнасці за зямлю.

Мікалай КУЗНЯЦОЎ,
старшы навуковы супрацоўнік Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ, доктар гістарычных навук.

SECRETS OF THE FOREST

On October 31, 1939 (summing up the results of the first campaign in World War II), Vyacheslav Molotov, People's Commissar of Foreign Affairs of the USSR, told the USSR Supreme Soviet: "A short strike at Poland, first, by the German Army and, then, by the Red Army was enough for nothing to be left from this ugly offspring of the Treaty of Versailles." And shortly afterwards, at the close of December 1939 Joseph Stalin thanked German Minister Ribbentrop for congratulating him on his 60th birthday and replied in a cable: "Sealed with blood, the friendship between the peoples of Germany and the Soviet Union has every reason to be lasting and durable." What blood did he have in mind?

When the Red Army crossed the border with Poland on September 17, 1939, Marshal Edward Rydz-Smigly, Poland's Commander-in-Chief, desiring to prevent bloodshed, managed to issue the following order: put up no resistance to the Red Army. Not everyone obeyed the order, and for many this sealed their fate: 250,000 Poles found themselves prisoners of the Red Army. By October 1, fighting had subsided in eastern Poland. Part of the POWs was set free and another part was taken into the hinterland of the USSR. In November 1939, all captured officers were confined in three special camps, at Kozelsk, Starobelsk and Ostashkov.

According to the reminiscences of Colonel Zygmunt Berling, at first the situation in the camps was quiet. During the Christmas of 1939, the POWs were allowed to write to their families: letters were sent to eastern Poland — now already Soviet territory — and across the Bug River, occupied by German forces. A few months later, in April 1940, all correspondence from the camps suddenly was interrupted. Only from the camp in Gryazovets near Vologda did letters again start coming to relatives beginning with October. These were from the 448 POWs there. The remainder lapsed into silence forever.

In London on July 30, 1941, Soviet Ambassador Maisky signed with General Wladyslaw Sikorski, head of the Polish government in exile, a treaty on the reestablishment of diplomatic relations, mutual aid in the war against nazi Germany, and the formation of a Polish army on Soviet territory. On August 4, 1941, Polish General Wladyslaw Anders was taken straight from a cell at the Lubyanka prison to a meeting with People's Commissar of Internal Affairs Lavrenty Beria, whereupon he immediately set about forming Polish military units, later to be known as the Anders army. In the summer of 1942, this army of 75,000, obeying orders from the Sikorski government, left the USSR for Iran.

Captain Józef Czapski, who was instructed to set up the future army's recruiting station in Kuibyshev, also at that time (in the summer of 1941), compiled the first list of 4,000 officers "reported missing in the USSR" and submitted it to the Soviet authorities. The authorities kept silent.

On December 3, 1941, at an audience with Stalin, General Anders bluntly asked about the fate of 10,000 officers who had been taken prisoner.

Stalin replied: "They escaped."

Anders: "Where to?"

Stalin: "Possibly, to Manchuria...."

On March 18, 1942, General Anders reptated his question to Stalin (in presence of Colonel Okulicki).

Stalin: "Maybe, they are on the territory captured by the Germans.... All of them had already been released."

In 1943, Colonel Zygmunt Berling, who was forming the Tadeusz Kościuszko 1st Infantry Division, came to Moscow with a list of 600 recommended officers. In the presence of Polish Colonels Gorczynski, Bukojemski and Tyzinski, a deputy of Beria, Merkulov, looked through the list and said: "No, not these. In relation to them we've made a big mistake." Beria, who was also present, corrected him: "These people are not in the Soviet Union: they've gone abroad." In his memoirs Berling added: "We were not surprised by this. We knew that the camps had been disbanded, that the colleagues had departed, whereas we stayed in the Soviet Union at our own free will. Later, however, we started doubting this...."

In 1942, the Poles who worked in the German railway teams learned from local inhabitants that many of their compatriots had been shot and killed before the war in the Katyn forests, to the west of Smolensk, on a site already overgrown with a young pine grove. The very first excavation made it possible to find the body of a Polish officer. The grave was closed, a birch cross was put up, and the excavations were resumed later on.

In the spring of 1943, on orders from the German authorities. German experts, led by Gerhard Butz, opened eight mass graves beneath three-year-old pine and birch groves. On April 13, Berlin radio announced the discovery of the graves, saying that the shootings had been carried out by the NKVD in the spring of 1940.

In reply, on April 15, 1943, the Soviet Information Bureau blamed Berlin, saying that the Polish POWs had worked near Smolensk where they had been taken prisoner by the Germans.

On April 15, the Polish government of Sikorski contacted the International Red Cross, requesting an investigation.

On April 20, the Polish government addressed the same request to the Soviet side, saying that nazi propaganda profited by the story with Katyn to cover up heinous crimes in German concentration camps.

In reply, on April 21, the Soviet government accused the Polish government of collaborating with Hitler and, on April 25, 1943, severed diplomatic relations with it.

The Polish Red Cross sent Marian Wodzinski, a doctor of forensic medicine, and a group of technical experts to Katyn. Nearly all of the commission members, including Wodzinski himself, belonged to the underground Armia Krajowa. The German authorities guessed this, but did not interfere with the commission's work. Simultaneously with Wodzinski's commission, the occupation authorities set up their own commission, inviting experts from 12 allied and occupied countries.

The commissions exhumed over 4,000 corpses. Testimonies were given by witnesses: Parfeny Kozlov, a 73-year-old collective farmer who was the first to point out [illegible] execution site (seeing no guilt on [illegible] part, after the Germans' retreat, he did not go into hiding, but was immediately arrested by the NKVD. He "refuted" his previous testimonies, and later disappeared). Next was Ivan Krovozhertsev, a blacksmith (he left for Italy where, upon an oath, he repeated his testimonies [illegible] the allies. Later, changing his name [illegible]ikhail Loboda, he lived in Britain, where he was either hanged or hanged himself in 1947).

In their conclusions, both commissions arrived at this opinion; judging by the results of the exhumations, by the dates of the letters and newspapers found on the dead (a total of 3,184 documents), by the shapes of the bayonet wounds and other data, the murder had been committed in the spring of 1940.

Immediately after the German retreat, the burial site was visited by a Soviet commission led by Academician Nikolai Burdenko. A short while later it exhumed many unidentified corpses and concluded: buried in Katyn were 10,000 officers killed between August and October 1941 by the German army's engineering unit 537 under the command of Colonel Arens.

In February 1946, at the Nuremberg Trials, one point of the indictment was read to the nazi leadership: execution by shooting of 11,000 Polish officers in the Katyn forest in September 1941. The accusation was brought up by the Soviet side. The investigation was carried out on July 1-3, 1946. The judges questioned Colonel Arens who said: in the summer of 1941 he did not command engineering unit 537, in summer and autumn no such unit was present in the Smolensk area (what had been there was the 537th Communications Regiment under Colonel Bedenk). As a result of the investigation, the verdict of the internationel trial, read on September 30 and October 1, made no mention of the Katyn tragedy.

In May 1945, Colonel Van Vliet of the US Army, who happened to pass through nazi captivity where the German Command had told him about the graves discovered in Katyn, was questioned by Major-General C. Bissell of the intelligence service. Van Vliet's testimony was published in September 1951. The US Congress appointed a special committee on Katyn forest. After questioning 81 witnesses and examining 183 documents and 100 affidavits, it concluded on December 22, 1952: the guilt for the shootings lay with the Soviet side.

Research studies mention the publication in the West German 7 Tage (July 7, 1957) of a document captured by the German troops together with the remains of the archive in the Minsk NKVD building. This was a report dated May 10, 1940, and signed by the chief of Minsk's NKVD, Tartakov, to generals Zarubin and Raikhman on the liquidation of the camps at Kozelsk, Starobelsk and Ostashkov. Mention was made of Buryanov who was responsible for this act. According to this document, the liquidation of the Kozelsk camp was carried out by units of the Minsk NKVD under the protection of the 1902d Infantry Regiment; of the camp at Ostashkov (in the area of Bologoye) by units of the Smolensk NKVD under the protection of he 129th Infantry Regiment; and of the Starobelsk camp (in the area of Dergachi) by units of the Kharkov NKVD under the protection of the 68th Infantry Regiment. The liquidation of the three camps was completed on June 2-6, 1940. The person in charge was Colonel B. Kuzhov.

Katyn Forest was not only where the Polish officers were shot, and not only where 135,000 Soviet POWs were shot during the German occupation, but also where untold thousands of Stalin's victims were shot beginning in 1935.

The truth wasn't difficult to discover. The punitive bodies in those years didn't advertise their activities but neither did they make special efforts to conceal them. Fear helped them in their work, making beasts out of humans and turning some of them into willing informers.

The terrible war that swept this land was preceded by a war of the punitive organs against their own people. After that some people "emigrated" to plough up the virgin lands, to build great and not so great projects.

Then there was a time when people were not allowed to remember. Today only a handful of people remain who witnessed the events of the 1930s. And most refused to tell what they remembered as they cast apprehensive glances at Katyn Forest, still behind a barbed-wire fence even today.

Zinaida MERKULENKO, former resident of the Kozyi Gory District:

I went into the zon[illegible]r mushrooms and berries only after th[illegible]ar. The strawberries there were big and sweet: I've never seen anything like them since. But was afraid to go deep into the forest. I was more afraid of the dogs than the guards. They were huge and vicious and could tear you to bits.

Bigger kids, even bef[illegible]the war, went far into the forest. Th[illegible] told me they saw trucks bringing people who were then shot. When the trucks went away, villagers would dig up the pits to retrieve the boots and clothes from the dead.

What else could they do with all the poverty around them? Some of the boots they brought back were real boxcalf, the kind issued only to ranking Army officers.

Sometimes the kids found pits with bodies still stirring in them because the killers had left in a hurry to collect the next contingent of victims. The pits were deep but the bodies were barely covered with soil. The shootings were done by men wearing helmetlike masks.

I don't know how often the trucks came there. No one counted. Now few witnesses remain. Some died, others left the place. Try to ask people around the Kozyi Gory. You may find someone, but I doubt it.

Alexander KOSINSKY. Finnish War and WWII veteran, resident of Soflyevka:

This was the site of the Vyazemlag camp. Its inmates were trucked to somewhere near Krasnoye and reportedly shot. At the time I worked at the Grain Procurement office next to the Katyn railway station. Box cars with people arrived and prison vans took them straight to the forest.

I didn't hear the shots. Go to Gnezdovo, the village is closer to the forest, and they may know more.

Mikhail KRIVOZERTSEV, resident of Gnezdovo:

Even before the war, there was a lot of talk about shootings in Katyn Forest. Especially about the burial sites in Krasny Bor. They say a special military unit was quartered there.

What I personally saw and know is this. In 1943, Ivan Andreyev and Fyodor Kuftikov told the Germans that they knew where our troops had shot the Poles. Kuftikov was especially eager to help. He had been captured by the Nazis during WWI and learned a bit of German. I think he wanted to be appointed the village elder or something. The German got together several poor devils like me and took us to the forest. There they gave each man a glass of vodka and told him to start digging. It wasn't the lousy German staff but our genuine staff that they had stolen here.

Well, each man got a glass, but not me. So I said to the German interpreter: "Why didn't you give me any vodka?" And he said: "Because your brothers are fighting against us." Then I said: "The hell with you. I'm not going to do any digging sober."

So I didn't dig. First they pulled out 18 bodies of our evangelists. They had felt boots, not on their feet but tied together with strings and slung over their shoulders, and crammed with fatback and dry bread. I say they were evangelists because my father was an evangelist. When they came to arrest him, he took out his felt boots and stuffed some fatback and bread into them, tninking he'd be deported to the North. Those in the pit must have thought the same.

So, they dug up those 18 and after that 300 bodies of Poles. Our evangelists' bodies had been on top. ,The Germans ordered them to be buried separately. Then the men started digging another grave. Deep down they found more clothes... ladies' boots. The digging stopped there and the 18 were buried in this mass grave.

Then the Germans built a shed and put caldrons inside. They used hot water to wash the skulls, then studied the position and the wounds. They did a thorough analysis of all 300 bodies.

Some shared their memories readily, others with reserve. Some dated the events more or less precisely, while others were way off. Some facts matched, while others contradicted each other. Some of the stories resembled tales. Like the one about a man named Petrov who burst into the NKVD headquarters one morning before the war and insisted he hadn't done anything wrong and that he had been shot by mistake. It was discovered that he had been on the list of those sentenced to be shot, but hadn't died, only stayed unconsious for a long time. When he came to in Katyn Forest, he burrowed out of the pit and made tracks to the town. Embarrassed by the absurd situation, the NKVD men issued him new identity papers in the name of Ivanov and packed him off out of the region.

Did that really happen? Why not? While none of the older locals doubted there had been mass shootings in Katyn, some may doubt these stories, saying that if there were no records, then nothing had happened. A short time ago this sort of argument amounted to the strictest veto here. How to separate fact from fantasy and make the truth, however horrible, a legitimate part of our history?

No documents could be unearthed even with the cooperation of he head of the regional KGB Anatoly Sheverskikh. All we could find were thin (three or four sheets) files of those convicted by the "troika" marked "To be kept forever". They contained brief life stories of common workers, peasants clergy, members of the "monarchist alliance of the clergy", people who have already been rehabilitated or will be. Sheverskikh couldn't find any traces of the mysterious military unit that was stationed in the forest or any records of the burials. There were some attempts to cover up the traces, or perhaps some documents were destroyed after many years. Indeed, they were not stamped "To be kept forever".

Still not all the documents have disappeared. Here is one of them found during the Khrushchev "thaw" when former investigators and executioners were called to account. People's Commissar of Internal Affairs of Byelorussia Nasedkin was shot in 1939 for the organization of mass repressions (i. e., for being part of the apparatus of Nikolai Yezhov, former head of the NKVD in Moscow). Nasedkin was head of the NKVD in the Smolensk Degion in 1937. He testified: "4,500 Region in 1937. He testified: "4,500 given first degree sentences (i. e., were sentenced to be shot) during 1937."

This during 1937 alone. Trucks started to arrive to Katyn Forest in 1935, and not just from the Smolensk Region. They were still coming in 1938 and up to 1941. All the bodies couldn't have been buried in prison graveyards. These were none large enough.

Another piece of evidence is the burial sites. Some people recognized their value much earlier than we did. During the last year alone, three people in Smolensk were convicted of digging up of graves to rob them. There must be many others who were not caught. Katyn Forest should not be a mystery any more. It should be turned into the cemetery, that it is, where lying there side by side are Russians, Jews, Poles and Latvians. Victims of an unheard-of heinous crime.

ДА ГАРМАНІЗАЦЫІ АГУЛЬНАЧАЛАВЕЧАГА СУПОЛЬНІЦТВА НАРОДАЎ, НАЦЫЯНАЛЬНАСЦЕЙ І ДЗЯРЖАЎ

ВЯРТАННЕ ДОЎГУ: БЕЛАРУСІЗАЦЫЯ

(Працяг. Пачатак у № 34).

Ва ўмовах ваеннага камунізму першыя дакументы Савецкай улады на Беларусі амаль не закраналі самае праблемы роднай мовы і нацыянальнай культуры: на пярэднім плане тут — абстрактны рэвалюцыйны пафас, імкненне да знішчэння капіталу і неадкладнае ўсталяванне сацыялістычнага ладу. Доўга так не магло працягвацца, бо патрэбна была творчая праца, а не лозунгі і заклікі, тым больш — не татальнае руйнаванне «старога свету». Як толькі ў палітычнай атмасферы залунalі ідэі новай эканамічнай палітыкі, аб'яднання ўсіх працоўных на аснове сацыялістычнай дэмакратыі, беларуская грамадскасць вярнулася да сваёй адвечнай думы — адраджэння нацыянальнай культуры. Яшчэ ў снежні 1920 года Усебеларускі з'езд Саветаў абяцаў стварыць «працоўным усіх нацыянальнасцей магчымасць шырокага развіцця на іх роднай мове». У лютым 1921 года Цэнтральны Выканаўчы Камітэт (ЦВК) БССР прыняў рэзалюцыю аб развіцці народнай асветы. Рыхтаваліся прававыя нормы для пераходу працы ўсіх органаў адміністрацыі і народнай асветы на беларускую мову. Усе школы сістэмы Наркамасветы, дзе вучыліся і выхоўваліся дзеці-беларусы, атрымалі дырэктыву паступова перайсці «на іх матчынную беларускую мову выкладання». Важна адзначыць, што ў беларускіх школах усе вучэбныя прадметы настаўнікі павінны былі выкладаць па-беларуску. ЦВК БССР даручыў падрыхтаваць адпаведныя падручнікі, выдзеліў асігнаванні на стварэнне Цэнтральнай беларускай бібліятэкі, звярнуўся да Наркамасветы РСФСР з просьбай адкамандзіраваць у БССР настаўнікаў — ураджэнцаў Беларусі, апублікаваў адозву да іх з заклікам уключыцца ў культурнае адраджэнне Бацькаўшчыны. Гэта была тая адозва, якая дапамагла Якубу Коласу — аднаму з першых арганізатараў беларускіх школ — вярнуцца на радзіму. Адначасова ЦВК БССР пацвярджаў ранейшы дэкрэт аб раўнапраўнасці ўсіх «мясцовых моў», якімі ў межах БССР прызнаваліся мовы беларуская, руская, яўрэйская і польская. Мелася на ўвазе не толькі адкрыць поруч з беларускімі школы з выкладаннем на мовах нацыянальных меншасцей, але і стварыць рускія, яўрэйскія і польскія тэатры, клубы, газеты і часопісы.

Палітычнай асновай беларусізацыі стала рэзалюцыя X з'езда РКП(б) «Аб чарговых задачах партыі ў нацыянальным пытанні» (май 1921 года). Мэта нацыянальнай палітыкі, гаварылася ў ёй, дапамагчы народам, якія ва ўмовах царызму не мелі магчымасці для ўсебаковага развіцця сваёй культуры, дабіцца фактычнага раўнапраўя, каб: «а) развіваць і ўмацоўваць у сябе савецкую дзяржаўнасць у формах, адпаведных нацыянальна-бытавым умовам; б) развіць і ўмацаваць у сябе дзейнічаючы на роднай мове суд, адміністрацыю, органы гаспадаркі, органы ўлады, складзеныя з людзей мясцовых, ведаючых быт і псіхалогію мясцовага насельніцтва; в) развіць у сябе прэсу, школу, тэатр, клубную справу і наогул культурна-асветніцкія ўстановы на роднай мове».

Моўна-нацыянальная палітыка ў 20-я гады грунтавалася на дэмакратызацыі нацыянальных адносін у СССР, абгрунтаванай у запісцы У. І. Леніна ЦК і XII з'езду РКП(б) «Да пытання аб нацыянальнасцях, або пра «аўтанамізацыю» (30—31 снежня 1922 года). Сутнасць усталявання гарманічных узаемаадносін паміж усімі нацыямі, народамі і нацыянальнымі мовамі заключалася ў тым, каб не абмяжоўвацца фармальным раўнапраўем народаў саюзнай дзяржавы, а стварыць умовы для фактычнага ажыццяўлення гэтага права. У. І. Ленін рашуча выказаўся супраць абстрактнай пастаноўкі пытання пра нацыяналізм. Бо ў адносінах да нацыянальных пачуццяў былых прыгнечаных або малых народаў, адзначаў ён, «мы, нацыяналы вялікай нацыі, аказваемся вінаватымі ў бясконцай колькасці насілля і нават больш таго — непрыкметна для сябе робім бясконцую колькасць насілляў і зняваг». Таму інтэрнацыяналізм з боку былой пануючай нацыі «павінен заключацца не толькі ў захаванні фармальнай роўнасці нацый, але і ў такой няроўнасці, якая пакрывала б з боку нацыі прыгнятаючай, нацыі вялікай тую няроўнасць, якая складваецца ў жыцці фактычна. Хто не зразумеў гэтага, той не зразумеў сапраўды пралетарскіх адносін да нацыянальнага пытання, той застаўся, па сутнасці, на пункце гледжання дробнабуржуазным і таму не можа не скочвацца штохвілінна да буржуазнага пункту гледжання». Умовай стабільнасці СССР, гармоніі нацыянальных узаемаадносін У. І. Ленін лічыў палітыку паслядоўнага правядзення прынцыпу нацыянальнага самавызначэння народаў, які ўключае таксама поўнае і фактычнае раўнапраўе іх нацыянальных моваў. Адсюль яго настойлівае выступленне супраць прывілеі якой-небудзь адной мовы пад выглядам адзінай дзяржаўнай мовы. Функцыі апошняй у СССР павінны падзяліць мовы ўсіх народаў, якія стварылі свае нацыянальныя Савецкія дзяржавы. У. І. Ленін патрабаваў канкрэтных гарантый «адносна ўжывання нацыянальнай мовы ў іншанацыянальных рэспубліках, якія ўваходзяць у наш саюз». Ён прадбачыў, што якраз тут «будзе пранікаць мноства злоўжыванняў».

Ленінскі палітычны запавет па нацыянальным пытанні паўплываў на рашэнні XII з'езда РКП(б), які адбыўся 17—25 красавіка 1923 года. У рэзалюцыі з'езда адзначалася: «Становішча ў радзе нацыянальных рэспублік (Украіна, Беларусь, Азербайджан, Туркестан) ускладняецца тым, што значная частка рабочага класа, які з'яўляецца асноўнай апорай Савецкай улады, належыць да вялікарускай нацыянальнасці. У гэтых раёнах змычка паміж горадам і вёскай, рабочым класам і сялянствам сустракае вельмі вялікія перашкоды вялікарускага шавінізму як у партыйных, так і ў савецкіх органах. У гэтых умовах гутаркі аб пераважнасці рускай культуры і высоўванне больш высокай рускай культуры... з'яўляюцца нічым іншым, як спробаю замацаваць панаванне вялікарускай нацыянальнасці». Важна было, каб органы кіравання ў нацыянальных рэспубліках і абласцях «будаваліся пераважна з людзей мясцовых, якія ведаюць мову» і побыт адпаведных народаў. З'езд рэкамендаваў падрыхтаваць «спецыяльныя законы, якія забяспечваюць ужыванне роднай мовы ва ўсіх дзяржаўных органах і ва ўсіх установах». Сярод пунктаў рэзалюцыі, нарады ЦК РКП(б) з адказнымі работнікамі нацыянальных рэспублік і абласцей 9—12 чэрвеня 1923 года было патрабаванне «аб паступовым увядзенні ў справаводства партыйных і савецкіх устаноў мясцовых моў», прычым асаблівая ўвага звярталася «на правядзенне гэтай меры на Украіне, у Азербайджане, Беларусі, Туркестане...» Асобным пунктам было запісана: «Ва ўсіх без выключэння навучальных установах нацрэспублік і абласцей увесці мову нацыянальнай большасці як абавязковую дысцыпліну».

Агульная праграма беларусізацыі і адраджэння беларускай культуры была зацверджана XII Усебеларускай партканферэнцыяй (сакавік 1923 года) у комплексе з іншымі задачамі дзяржаўнага і культурнага будаўніцтва. Ставілася задача — дамовіцца з РСФСР аб далучэнні да БССР раёнаў, якія яшчэ не ўвайшлі ў склад Беларусі, дэцэнтралізаваць кіраўніцтва ўсімі галінамі прамысловасці мясцовага значэння, узмацніць культурна-асветную працу на родных (беларускай, яўрэйскай і польскай) мовах народаў рэспублікі, звярнуўшы асаблівую ўвагу на развіццё «задушанай царызмам беларускай культуры». У ліпені 1924 года Пленум ЦК КП(б)Б прыняў рэзалюцыю «Аб праграме работ па правядзенню нацыянальнай палітыкі партыі ў Беларусі». Каб выканаць рашэнні XII партыйнага з'езда, гаварылася ў рэзалюцыі, ЦК КП(б)Б лічыць неабходным зацвердзіць мерапрыемствы, якія гарантавалі б насельніцтву карыстанне роднай мовай ва ўсіх установах і арганізацыях. Улічваючы значную колькасную перавагу насельніцтва беларускай нацыянальнасці ў БССР, беларуская мова аб'яўлялася пераважнай у зносінах паміж дзяржаўнымі, прафесіянальнымі і грамадскімі ўстановамі і арганізацыямі рэспублікі пры аднachасовай гарантыі раўнапраўя іншых моў яе насельніцтва. Неабходна, падкрэслівалася ў рэзалюцыі, стварыць спрыяльныя ўмовы для развіцця і жывога бытавання беларускай мовы, «каб з фармальна раўнапраўнай зрабіць яе фактычна раўнапраўнай мовай». Пленум рэкамендаваў членам партыі, якія валодаюць беларускай мовай, карыстацца пераважна ёю ў сваіх выступленнях. Вызначаўся графік (ад аднаго да трох гадоў) перавод ўсяго справаводства і дакументацыі ў БССР на беларускую мову. Па лініі Наркамасветы «навучанне і выкладанне ва ўсіх установах сацыяльнага выхавання і прафтэхнічнай адукацыі, а таксама абслугоўванне ўсіх іншых культурна-асветных патрэб насельніцтва павінна весціся на яго роднай матчынай мове». Беларуская і руская мовы аб'яўляліся абавязковымі прадметамі выкладання ва ўсіх навучальных установах рэспублікі. Пленум даручыў бюро ЦК КП(б)Б і акруговым парткамітэтам наладзіць вывучэнне беларускай мовы ўсімі партарганізацыямі, маючы на ўвазе, каб усе члены партыі свабодна валодалі ёю.

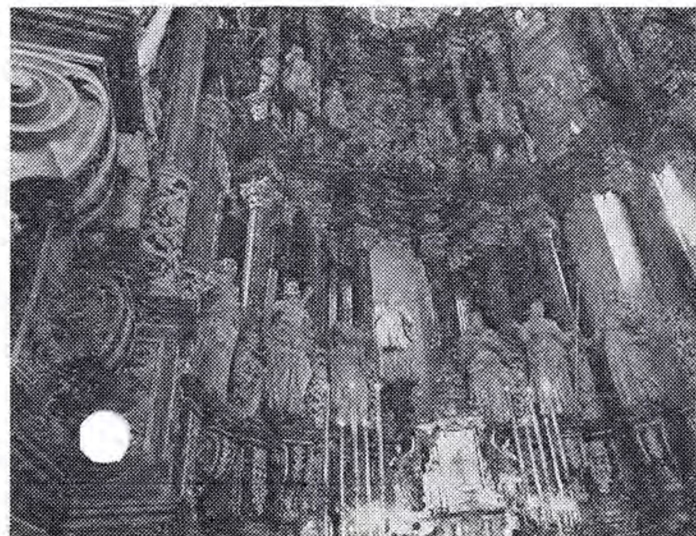
15 ліпеня 1924 года ЦВК БССР прыняў пастанову «Аб практычных мерапрыемствах па правядзенню нацыянальнай палітыкі». З гэтага часу праграма беларусізацыі набыла сілу закона.

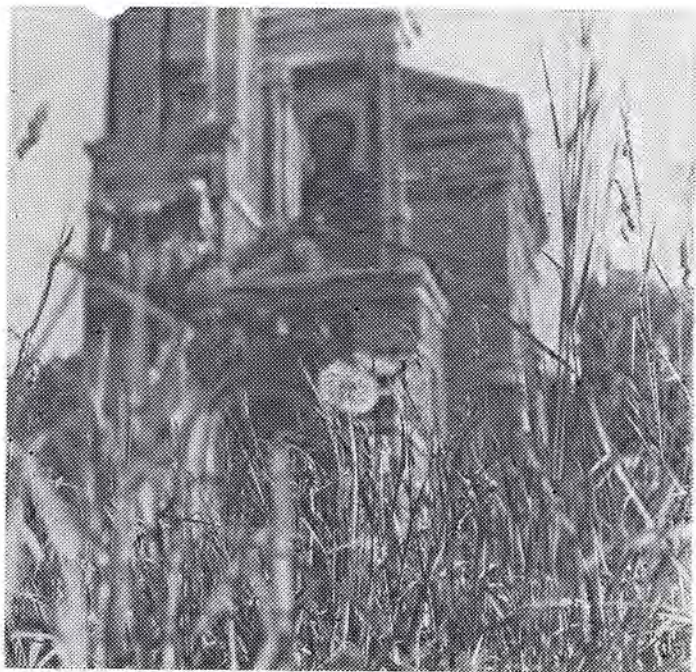
Уладзімір КОНАН,
доктар філасофскіх навук.

(Заканчэнне будзе).

II. СПАДЧЫНА

Рэшткі крапасных сцен і замкі, якія добра захаваліся, саборы і невялікія капліцы — часта мы нават не ведаем, хто ўзводзіў іх, распісваў, упрыгожваў. Але гісторыя сведчыць: майстрамі сваёй справы былі старажытныя дойліды. Умелі будаваць на стагоддзі, рабіць прыгожую кафлю, рознакаляровыя рэльефы з маёлікі. Змаглі сказаць сваё непаўторнае слова ў готыцы, бароко, класіцызме. Помнікі дойлідства, горадабудаўнічая спадчына — гэта вопыт культуры народа, вехі ў прасторавых і часавых сувязях. Многа цікавага могуць расказаць гэтыя «каменныя радкі»...

НА ЗДЫМКАХ: замак у гарадскім пасёлку Мір Карэліцкага раёна Гродзенскай вобласці — выдатны твор беларускага дойлідства. У яго архітэктуры знайшла адлюстраванне эпоха феадалізму. Цяпер у замку вядуцца рэстаўрацыйныя работы. Тут размесціцца музей і мастацкае прафесійна-тэхнічнае вучылішча; фарны касцёл у Гродне — помнік архітэктуры Беларусі XVII—XVIII стагоддзяў. Асаблівую прыгажосць яго інтэр'еру надаюць развітая шматфігурная кампазіцыя ў алтары і апорныя слупы, упрыгожаныя дэкаратыўнымі калонкамі іканастасаў, выкананыя цалкам з дрэва; капліца Мірскага замка і дзьмухавец... Што агульнага паміж тварэннем рук чалавечых і трапяткім стварэннем прыроды! Можа быць, неахаванасць ад вятроў часу!..

ПАДАРОЖЖА З ПОЛЬСКІМ ПІСЬМЕННІКАМ

АДЧУВАЦЬ ЗЯМЛЮ, ЛЮДЗЕЙ

З МАРЦЭЛІ Косманам я сустракаюся ўжо другі раз. Год таму назад ён прыязджаў на Беларусь, і тады мы наведалі Нясвіж, Мір, Навагрудак, пабывалі ў запаветным кутку — на Свіцязі. Ён якраз пачаў рыхтаваць да перавыдання «Гісторыю Беларусі», выпушчаную вроцлаўскім выдавецтвам «Асолінэум» у 1979 годзе. Тады ён падараваў мне сваю кніжку «Па шляхах герояў трылогіі» (маюцца на ўвазе раманы Генрыка Сянкевіча «Агнём і мячом», «Патоп» і «Пан Валадыеўскі»), якая вытрымала чатыры выданні.

Цяпер я мог лічыць сябе хоць небагата, але ўзброеным, маючы на сваёй кніжнай паліцы дзве кнігі М. Космана. І таму дазволіў сабе спытаць у госця:

— Кім вы сябе больш адчуваеце — гісторыкам ці літаратуразнаўцам?

— Гісторыкам і эсэістам,— паправіў мяне Косман.

— Чаму эсэістам?

— Эсэістыка — гэта надзвычай выйгрышная сучасная форма пісання. Тэма — гісторыя, у жанры — эсэ. Трэба пісаць так, каб людзям хацелася чытаць. А я ведаю, што чытач маімі кнігамі цікавіцца. Таму ёсць унутраная патрэба пісаць. Для гэтага неабходна больш чытаць, корпацца ў архівах, падарожнічаць.

— Вы прафесіянальны гісторык?

— Так, спецыялізаваўся па гісторыі Усходняй Еўропы, маю званне прафесара-ардэнарыуса. Цяпер выкладаю гісторыю рэлігіі і культуры Усходняй Еўропы ў Пазнанскім універсітэце і ў Аполі, у вышэйшай педагагічнай школе.

— Што найбольш важным здаецца вам з напісанага?

— Напісана за жыццё, здаецца, і нямала. Набярэцца пад тры дзесяткі адных кніжак. Найбольш важнымі лічу наступныя: «Рэфармацыя і контррэфармацыя ў Вялікім княстве Літоўскім» (1973), «Гісторыя Беларусі», «Пратэстанты і контррэфармацыя» (1978), «З гісторыі Курніцкай бібліятэкі» (1984). Напісаў некалькі кніг пра паганства, з жонкай Багумілай — «Жыццяпісы вялікапалян» (1988). Таксама аўтар падручніка па гісторыі для 6-га класа, па ім вучыцца не адно пакаленне суайчыннікаў.

— Вы адчуваеце недахопы першага выдання «Гісторыі Беларусі»?

— Так. Як спецыяліст па феадальнай фармацыі, хацеў бы дапоўніць раздзелы пра Беларусь часоў Вялікага княства Літоўскага. На жаль, мала даследаванняў на гэтую тэму, каб вывучыць праблему дасканала. Па-новаму мне сёння бачыцца XIX і XX стагоддзі. Хацеў бы ўявіць, дакладней, пранікнуць у тое, што цяпер гавораць даследчыкі пра месца Беларусі ў Рэчы Паспалітай, у яе культуры, гаспадарчым і палітычным жыцці. Трэба праўдзіва гаварыць пра часы даваеннай Польшчы — што было добра, а што і не палюдску рабілася. Наогул «Гісторыю Беларусі» трэба пісаць амаль нанава, выданне будзе, як кажуць, зменена і дапоўнена. Дастаткова сказаць, што з былых дваццаці пяці аркушаў яна разрасцецца амаль да сарака.

— Чытаючы вашу кнігу, я звярнуў увагу на змешчаныя ў ёй табліцы, паводле якіх выходзіць, што ў вёсках Палескага ваяводства жыло 12,2 працэнта палякаў. Не ведаю, як, скажам, на Гродзеншчыне, але што да Брэсцкага раёна, у якім я нарадзіўся, то там у вёсках жылі лічаныя сем'і палякаў. Я разважаю так паводле асабістых уражанняў ад роднай вёскі Пугачова, суседніх — Вулька-Падгародская, Камяніца-Жыравецкая, Радванічы... Нашы гісторыкі робяць тут дыферэнцыяцыю, адносячы частку гэтага кантынгенту да беларусаў з каталіцкім веравызнаннем. На якім часе вы мяркуеце скончыць размову пра гісторыю Беларусі? Ці адаб'ецца перабудова на ўдасканаленні вашай канцэпцыі?

— Думаю, што закончу 1984—1985 гадамі. Перабудова — яшчэ не гісторыя. Самае галоўнае на сёння, што яна дала, — пісаць пра што хочаш. Гісторык павінен глянуць на час з адлегласці, дачакацца моманту, калі можна будзе ўжо даць аб'ектыўную ацэнку.

— Што вам даюць падарожжы па Беларусі?

— Як можна пісаць пра гісторыю краіны, калі не адчуваеш яе зямлі, людзей? Можна, вядома, пісаць «з прыгожага далёку», але для пісьменніка гэтага мала. Цяпер у маёй душы назаўсёды захаваліся краявіды Палесся, Пінск — стары і новы. Дваццаць гадоў назад я стаў займацца Палессем і тады марыў убачыць гэты край. Як мне не хапала такой паездкі! Вядома, што лёс Беларусі часта пераплятаўся не толькі з Польшчай, але і з Літвой. І я нямала пісаў пра Літву. Цяпер пішу кнігу «Старая і новая Вільня», асобна — пра могілкі Вільні. Акрамя «Гісторыі Беларусі», напісаў «Гісторыю кальвінізму ў Вялікім княстве Літоўскім». Хачу яе дапоўніць і назваць так: «Месца кальвінізму ў культуры Літвы і Беларусі XVI—XX стст.». Пратэстантызм, кальвінізм меў моцны ўплыў на Беларусі ў канцы XVI і першай палове XVII стагоддзяў, асабліва ў Навагрудскім ваяводстве. Ён адыграў станоўчую ролю ў культуры Беларусі. Акрамя таго, моцны ўплыў быў і арыян (яны адмаўляліся ад святой Тройцы). Але ў XVIII стагоддзі арыян не стала, а пратэстантаў астраўкі заставаліся. Цэнтрамі пратэстантызму сталі Слуцак і Койданава. Усе гэтыя мясціны я наведаў, і падарожжы дадуць магчымасць дапоўніць гістарычны матэрыял рэальным жыццём і зместам. Таму эсэ — мая ўлюбёная форма. Хацеў бы яшчэ раз паглядзець на тыя мясціны, з якімі пазнаёміўся ў мінулую паездку, а таксама наведаць Брэст, Кобрын, Гродзеншчыну, зрабіць падарожжа па ўсходняй і паўночнай Беларусі, папрацаваць у архівах і бібліятэках Мінска, паўдзельнічаць у дыскусіях з гісторыкамі і літаратуразнаўцамі. Калі б гэта ўсё ажыццявіць, то можна было б зрабіць абноўленую «Гісторыю Беларусі», цікавую не толькі для польскага чытача, але і для беларускага.

— Беларусы не распешчаны ўвагай замежных вучоных. Пакуль што нам больш вядомы выказванні, думкі замежных пісьменнікаў, крытыкаў, перакладчыкаў пра нашу літаратуру, наш народ. Цікава было б уведаць і развагі, погляд гісторыка. Поспехаў вам у творчай працы.

Аляксей ГАРДЗІЦКІ.

ФАКСІМІЛЬНАЕ ВЫДАННЕ «СТАТУТА ВЯЛІКАГА КНЯСТВА ЛІТОЎСКАГА»

НАВАТ КАРОЛЬ ПАД ЗАКОНАМ ХОДЗІЦЬ

На чырвонай скуранoй вокладцы аб'ёмістага фаліянта золатам выціснута: «Статут Вялікага княства Літоўскага. 1588». Аг[illegible]та — не рарытэт з бібліятэчных сховішчаў, старонкі яшчэ пахнуць друкарскай фарбай, а год выдання на тытуле — 1989. Выпуск унікальнай кнігі, прымеркаваны да 400-годдзя першай публікацыі «Статута», ажыццёўлены выдавецтвам «Беларуская Савецкая Энцыклапедыя» і змяшчае факсімільную копію арыгінала, адапціраваныя пераклады яго на беларускую і рускую мовы, тлумачальны слоўнік спецыяльных юрыдычных тэрмінаў.

На пытанні карэспандэнта БЕЛТА А. ВАЛЬВАЧОВА, звязаныя з гэтым выданнем, адказвае намеснік галоўнага рэдактара БелСЭ Аляксандр ПЕТРАШКЕВІЧ.

— Аляксандр Лявонцьевіч, кніга, выдадзеная БелСЭ, з'явілася, па-мойму, не толькі чарговым крокам да аднаўлення гістарычнай спадчыны беларусаў, але таксама і важкім аргументам у сённяшніх спрэчках аб дзяржаве і нацыянальнай мове, аб нашых культурных і прававых традыцыях. Сучасныя ж гісторыкі многія гады даказвалі, што да кастрычніка 1917 года беларусы аб дзяржаўнасці толькі марылі...

— Сапраўды, публікацыя «Статута» абвяргае многія псеўдагістарычныя выдумкі мінулых гадоў. Гэты унікальны дакумент, напісаны і выдадзены на дзяржаўнай тады для ўсяго княства Літоўскага старабеларускай мове,— сведчанне дзяржаўнасці беларускага і літоўскага народаў, іх высокай прававой культуры. З'явіўшыся адным з першых юрыдычных кодэксаў у Еўропе, ён аказаўся настолькі дасканалым, што захоўваў сілу закона і ў XIX стагоддзі, дзейнічаючы пасля ўз'яднання Беларусі з Расіяй у Віцебскай і Магілёўскай губернях да 1831 года, а ў Віленскай, Гродзенскай і Мінскай — да 1840.

— Сёння выказваецца гіпотэза, што адным з аўтараў «Статута» быў Францыск Скарына.

— Я сказаў бы, што гэта ўжо не гіпотэза, а факт, даказаны беларускімі вучонымі з высокай ступенню дакладнасці. І не выпадкова выданне «Статута» апярэджвае выпуск факсімільнай скарынінскай бібліі, што рыхтуецца БелСЭ. Менавіта ў аўтарскіх прадмовах і пасляслоўях да 23 надрукаваных ім кніг свяшчэннага пісання Францыск Скарына выклаў свае прававыя погляды, якія ўвайшлі затым у першы «Статут Вялікага княства Літоўскага» 1529 года. У далейшым гэты дакумент дапаўняўся і ўдасканальваўся, але і ў канчатковым варыянце, які мы сёння трымаем у руках, большасць устанаўленняў беларускага асветніка захавалася.

— Ці можна лічыць гэту кнігу толькі мемарыяльным выданнем, многія ж яе палажэнні і цяпер гучаць актуальна?

— Не выклікае сумненняў, што «Статут» 1588 года быў распрацаваны і падрыхтаваны на высокім тэарэтычным і прафесіянальным узроўні кваліфікаванымі прававедамі і дзяржаўнымі чыноўнікамі. Ён складаўся з 14 раздзелаў і 487 артыкулаў, якія ўключалі нормы дзяржаўнага, адміністрацыйнага, ваеннага, судова-працэсуальнага, грамадзянскага, сямейнага і апякунскага, спадчыннага і зямельнага, крымінальнага права. І нягледзячы на тое, што гэта своеасаблівая канстытуцыя зарадзілася ў феадальную эпоху, яна павінна зацікавіць сучаснага чытача як дакумент, даволі дасканалы, напрыклад, у адносінах да аховы прыроды і нават абароны правоў чалавека. Скажам, ужо тады забаранялася ўзорваць землі па берагах рэк і азёр, паляваць у міжсезонне на звяроў і птушак, разбураць пчаліныя борці. Законы таго часу, простыя і зразумелыя, напоўнены разважным сэнсам і ўжо ніяк не дапускаюць множнасці тлумачэнняў: «Не можа быць асуджан невінаваты», «Бацька не адказвае за віну сына, а сын не адказвае за віну бацькі». Характэрны і такі зварот аўтараў «Статута» аб неабходнасці ведання законаў: «...народу сорамна права свайго не ведаць, асабліва нам, якія не чужой якой мовай, але сваёй уласнай правы пісання маем і ў кожны час, што нам неабходна для адбіцця ўсякай крыўды, можам ведаць». І яшчэ: «З'яўляемся нявольнікамі правоў для таго, каб карыстацца свабодай маглі».

Трэба сказаць, што змешчаныя ў «Статуце» законы аднолькава прымяняліся да ўсіх грамадзян княства. Нават каралю тут напамінаецца, што ўлада яго выбарная, добраахвотна прынятая і зацверджаная воляй Вялікага княства Літоўскага і ён абавязаны строга прытрымлівацца законаў, не выходзячы за рамкі дапушчальнага: «...Там дзікі звер пануе, дзе чалавек паводле свайго меркавання ўладу сваю ажыццяўляе, а дзе зноў права або статут верх мае, там сам бог усім валодае». Такім чынам, ужо ў той далёкі час рабілася спроба стварыць і абгрунтаваць мадэль прававой дзяржавы, у якой вяршэнства закона пераважала б над уладай дыктатараў. Ідэі гэтыя, вядома, актуальныя і сёння. І, можа, знаёмства з гэтай кнігай карыснае не толькі тым, хто пазнае гісторыю, але і тым, хто непасрэдна заняты вырашэннем нашых сацыяльных і прававых праблем.

ЗДЫМАЕЦЦА КІНАФІЛЬМ

Групы «Міраж», «Мегаполіс», «Н.Р.Г.» і Сяргей Мінаеў сталі ўдзельнікамі новага музычна-мастацкага фільма «Наш чалавек у Сан-Рэма», работа над якім ідзе на кінастудыі «Беларусьфільм».

У аснове сцэнарыя — гісторыя рэстаранная спявачкі, якая ўзыходзіць на Алімп вялікай сцэны. Аднак гэты фільм не толькі пра музыку і музыкантаў. Ён у першую чаргу аб дабраце і сумленні, аб моладзі і для маладых.

У новай кінастужцы глядач сустрэне Андрэя Сакалова, вядомага па галоўнай ролі ў «Маленькай Веры», артыстаў Яўгенія Сцяблова, Сяргея Шкалікава. У галоўнай ролі дэбютуе маладая актрыса Таццяна Скараход.

НА ЗДЫМКУ: група «Мегаполіс» і выканаўца ролі галоўнай гераіні фільма — Тані — Таццяна СКАРАХОД.

Фота У. ШУБЫ.

АРХІЎНЫЯ ДАСЛЕДАВАННІ

«ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ З ВІЛЬНІ»

Сёлетні год ЮНЕСКА абвясціла годам фатаграфіі. Абвясціла не выпадкова: з часу вынаходніцтва фатаграфіі мінула сто пяцьдзесят гадоў. З гэтай нагоды ва ўсіх культурных цэнтрах свету праводзяцца розныя выстаўкі, перыядычныя выданні друкуюць цікавыя паведамленні пра гісторыю развіцця фатаграфіі, публікуюць і самі здымкі, рэдкія, унікальныя, незвычайнага лёсу.

Мне таксама хочацца расказаць пра адзін такі здымак — Багушэвічаў. Захоўваецца ён у варшаўскім архіве Элізы Ажэшкі.

Візуальна ўсім нам вядомы. На ім наш пясняр сфатаграфаваны ў крамным пільчаку, пры гальштуку, выява яго друкуецца амаль ва ўсіх нашых выданнях.

Гісторыя гэтага здымка сягае ў 1891 год. У тую пару польская грамадскасць рыхтавалася святкаваць 25-ю гадавіну творчасці Элізы Ажэшкі. Да гэтай даты меркавалася выдаць кнігу жывых уражанняў пра пісьменніцу блізкіх ёй па духу людзей, змясціць іх партрэты. У юбілейнае выданне меркавалася ўключыць і Багушэвічаў верш-прысвячэнне «Яснавяльможнай пані Арэшчысе», а таксама яго партрэт. З гэтай нагоды вядомы польскі вучоны і Багушэвічаў сябар Ян Карловіч звярнуўся да песняра з просьбай, каб той прыслаў яму свой фотаздымак. З Багушэвічавага ліста за 2(14) снежня 1891 года мы даведваемся, што ён такі фотаздымак вучонаму даслаў. У самім пісьме пра гэта сказана так: «Далучаю тут здымак, пра патрэбу якога меў ласку пан паведаміць мне...»

Багушэвічаў ліст, з якога працытаваны радкі, захоўваецца ў фондах Цэнтральнага гістарычнага архіва Літоўскай ССР. Аднак самога здымка пры лісце няма. Але затое адпаведны Багушэвічаў фотаздымак, як мы ўжо казалі, ёсць у варшаўскім архіве Элізы Ажэшкі, і, як нам думаецца, гэта якраз той самы здымак, які прыслаў паэт Карловічу.

Адкуль гэта відаць?

На паэтавым здымку з Ажэшчынага архіва два аўтографы: адзін Багушэвічаў, другі — Карловічаў. Багушэвічаў аўтограф унізе, ён хоць і драбней выпісаны, чым Карловічаў, але досыць выразны, чытэльны. Карловічаў больш буйны, уверсе, з паметаю: «Franciszek Bohuszewicz z Wilna». Гэтая Карловічава дапіска, мабыць, прызначалася для ўладальнікаў кнігі, каб не памыліліся, правільна расчыталі прозвішча, не перакруцілі яго.

Ёсць на згаданым здымку і дата: 18/22.XII.91. Пазначана яна таксама Карловічавай рукой. Нагадаем, што Багушэвічаў ліст, у якім гаворыцца пра фотаздымак, датуецца 2(14) снежня таго ж 1891 года. Даты на здымку і ў лісце, як бачым, вельмі блізкія, і гэта дае падставу гаварыць, што ў Ажэшчыным архіве якраз той фотаздымак, пра які Багушэвіч пісаў у сваім лісце.

Можа паўстаць пытанне: «А як жа гэты здымак патрапіў ад Карловіча да Ажэшкі?» Ён жа прызначаўся, як мы ведаем, для юбілейнай кнігі, прысвечанай Ажэшчы. Дзеля гэтага Карловіч і прасіў у Багушэвіча яго здымак.

Нам усё гэта ўяўляецца так. Кніга пра Ажэшку — называлася яна «Upominek» — выйшла ў 1893 годзе. Аднак ні Багушэвічаў здымак, ні яго верш-прысвячэнне ў гэтае выданне не ўвайшлі. Некаму з выдаўцоў, мусіць, замуліла вока наша беларускае слова... (кніга ж выдавалася на польскай мове), і Багушэвічавы матэрыялы ў зборнік не ўключылі. Тады, мабыць, укладальнікі кнігі перадалі Ажэшцы, як належнае ёй, і Багушэвічаў здымак, і прысвечаны пісьменніцы верш.

Вось так, думаецца, і трапіў Багушэвічаў здымак, датаваны Карловічам, з яго паметаю: «Францішак Багушэвіч з Вільні» — да Ажэшкі, у яе архіў.

Уладзімір СОДАЛЬ.

ШАНУЮЦЬ ПАМЯЦЬ ЗЕМЛЯКА

Бясшумна нясе свае воды ціхая рака Волма. Вакол палі, лугі, лясы. Казачны куток Беларусі. Некалі тут, у Ігуменскай воласці Мінскай губерні, быў маёнтак Убель, у якім 5 мая 1819 года нарадзіўся вядомы кампазітар, дырыжор і педагог Станіслаў Манюшка. Ён правёў у гэтых мясцінах 12 дзіцячых гадоў.

Здольны хлопчык атрымаў пачатковую музычную адукацыю ў Мінску. Потым былі Вільня і Варшава. Напісанне першых музычных твораў звязана з Беларуссю. У оперы «Сялянка», створанай на лібрэта Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, шырока выкарыстаны мелодыі беларускага краю, якія яму давялося чуць у дзяцінстве.

Мінула 170 гадоў. Тутэйшыя жыхары шануюць, памятаюць свайго земляка. У 1964 годзе на месцы сядзібы Убель сярод векавых дрэў быў пастаўлены мемарыяльны знак.

Зараз на тэрыторыі былога маёнтка вырас прыгожы пасёлак Азёрны, пабудавана двухпавярховая школа. У ёй створаны музей С. Манюшкі, які ўдастоены звання народнага.

Тут беражліва захоўваюцца экспанаты, звязаныя з жыццём і дзейнасцю славутага земляка.

Дэлегацыі Седлецкага і Плоцкага ваяводстваў Польскай Народнай Рэспублікі, якія парадnёны з Мінскай вобласцю, неаднаразова наведвалі музей, шмат экскурсантаў з розных куткоў нашай Радзімы.

За вялікую работу па прапагандзе музычнай культуры брацкага польскага народа музей узнагароджаны медалём Міністэрства культуры Польскай Народнай Рэспублікі.

ПАСЯЛІЛІСЯ БАБРЫ

На буцькаўскім чыстым ручаі, што ўпадае ў раку Ружанку, пасялілася калонія баброў. У гэтым ціхім, багатым на зеляніну урочышчы асталяваліся чатыры сям'і. Жывёлiны-будаўнікі ўзвялі зручныя хаткі-жыллё, плаціну. Баброў прыцягнулі сюды багацце корму (берагі ручая зараслі альховікам), чыстая крынічная вада.

— Са старажытных часоў славілася тэрыторыя Беларусі бабрамі, — расказвае дзяржаўны інспектар абласнога камітэта па ахове прыроды Сяргей Кушнярук. — Але ўжо ў пачатку гэтага стагоддзя іх засталося каля 400, якія жылі калоніямі ў глухіх, недаступных мясцах.

У гады Савецкай улады ў рэспубліцы быў праведзены шэраг ахоўных мер, якія дазволілі павялічыць колькасць гэтых жывёлін. Створана некалькі запаведнікаў, каля дзесятка бабровых заказнікаў. Ахоўныя меры, штучнае рассяленне далі свае вынікі. Па даных уліку, праведзенага спецыялістамі-паляўнічазнаўцамі ў 1987 годзе, на тэрыторыі Брэсцкай вобласці цяпер знаходзіцца каля 1 400 баброў.

Бабровыя пасяленні маюцца ў аддаленых урочышчах Пінскага, Столінскага, Лунінецкага, Івацэвіцкага і іншых раёнаў.

На ўпрыгожаным флагамі 10 краін кардадроме ў мінскім парку імя Чэлюскінцаў закончыўся 38-мы чэмпіянат Еўропы па аўтамабільнаму спорту.

Мацнейшыя спартсмены кантынента дэманстравалі хуткасныя якасці гоначных мадэлей чатырох класаў. Галоўнымі прэтэндэнтамі на перамогу ў камандным заліку па суме асабістых вынікаў удзельнікаў каманд былі чэмпіёны і сярэбраныя прызёры папярэдняга чэмпіянату Еўропы зборныя аўтамадэлістаў ФРГ і СССР.

У складзе зборнай СССР выступаў мінчанін, майстар спорту міжнароднага класа інжынер Валерый Кротчанкаў — першы рэкардсмен свету, які перавысіў хуткасць 300 кіламетраў у гадзіну для мадэлей Е-4. Цікава, што яго 17-гадовы сын Яраслаў ужо вядучы беларускі аўтамадэліст па радыёкіруемых мадэлях.

Ва ўпартай барацьбе савецкія майстры атрымалі перамогу ў камандным заліку і сталі чэмпіёнамі Еўропы 1989 года.

Другі раз гімн СССР на ўрачыстым закрыцці прагучаў у гонар чэмпіёна ў класе Е-2 Аляксея Грабенкіна. Чэмпіёнамі Еўропы сталі таксама італьянец Альда Валянціні (клас Е-3) і француз Серж Хольц (клас Е-4).

спорт

У спартыўным лагеры «Стайкі», непадалёку ад беларускай сталіцы, рыхтуецца да новага чэмпіянату краіны гандбольная каманда «СКА» [Мінск]. Пасля напружанага і паспяховага мінулага сезона, калі згуртаваная і вопытная дружына Спартака Мірановіча стала чэмпіёнам СССР і ўладальнікам самага ганаровага трафея — Кубка Еўрапейскіх чэмпіёнаў, беларускія балельшчыкі чакаюць ад сваіх любімцаў новых гарачых паядынкаў і новых перамог. І каманда да гэтага ўпарта рыхтуецца.

НА ЗДЫМКУ: на трэніроўцы неаднаразовы чэмпіён СССР, чэмпіён Алімпійскіх гульняў, заслужаны майстар спорту Аляксандр КАРШАКЕВІЧ.

ПОМНІК НА СТАГОДДЗІ

Адбылося чарговае пасяджэнне аргкамітэта па праводзенню д[?]ынага вечара ў памяць 150-годдзя закладкі храма Хрыста Збавіцеля. Урачыстасць пройдзе 24 верасня ў маскоўскім кінатэатры «Расія». У арганізатараў свята ёсць надзея, што ў гэты дзень будзе адкрыты рахунак, а затым пачнецца і стварэнне агульнанароднага фонду на адраджэнне вялікага помніка рускай архітэктуры і духоўнай культуры.

Гэты храм яшчэ ў пачатку 30-х гадоў быў упрыгажэннем Масквы. Ён ствараўся на добраахвотныя ахвяраванні ўсяго народа і ўвасабляў у сабе герaічныя подзвігі рускіх салдат і афіцэраў на палях баёў у Айчынную вайну 1812 года. Сталінскі рэжым бязлітасна знішчыў нацыянальную святыню. На месцы, дзе стаяў храм, знаходзіцца сёння плавальны басейн «Масква».

Аргкамітэт незвычайнага святкавання створаны пры рэдакцыі «Литературной России». У яго ўвайшлі журналісты, прадстаўнікі розных грамадскіх арганізацый, грамадскі камітэт выратавання Волгі, праваслаўная абшчына храма Хрыста Збавіцеля. Вядомы артыст М. Ножкін — член Савета таварыства «Родина» — паведаміў на пасяджэнні аргкамітэта:

— Мы атрымліваем многа пісем ад прадстаўнікоў рускага замежжа, якія гатовы дапамагчы сваімі ахвяраваннямі высакароднай справе па адраджэнню нашай нацыянальнай святыні. Скажам, уцалеў і знаходзіцца цяпер у Італіі цудоўны іканастас храма. Не сумняваюся, што рускія людзі за мяжой зробяць усё, каб вярнуць яго свайму народу. Я перакананы, што мы адновім храм у яго першапачатковым выглядзе...

Аргкамітэт мае намер адкрыць рахунак пры рэдакцыі «Литературной России». Нумар яго будзе паведамлены дадаткова. Напэўна і сярод нашых чытачоў знойдзецца нямала людзей, гатовых унесці пасільны ўклад у гэтую высакародную акцыю.

В. ЧАРКАСАЎ.

РЭДАКЦЫЙНАЯ КАЛЕГІЯ

НАШ АДРАС:

МІНСК-ГСП, ЛЕНІНСКІ ПРАСПЕКТ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80, 33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.
Індэкс 63854. Зак. 948.